

MARI TREKU

MATTIN, NERE GIZONA

MATTIN, NERE GIZONA

AUSPOA LIBURUTEGIA

(158)

Auspoa Liburutegia
(EDITORIAL AUSPOA)

Plaza Santa María, 2 — Tolosa, Gipuzkoa
Teléfono (943) 67 12 82

MARI TREKU

MATTIN,
NERE GIZONA

AUSPOA LIBURUTEGIA

1982

Azala: Ahetze eta Mattin.

© Auspoa Liburutegia (Tolosa - Gipuzkoa)
Fotokonposatzalle: Oena - Lasarte
Inprimatzaille: Itxaropena, S. A. - Errikobarra kalea, 2 - Zarautz
ISBN 84-7158-100-0
Depósito Legal: S. S. 359/82
Julio 1982

ARKIBIDEA

Aitzin solasa.....	9
Lehen urteak	15
Espos lagunak	23
Andredena Mariaren kapera.....	29
Mulienea	33
Osaba xaharraren etxaldea	37
Semeak.....	39
Alfabetika	43
Mahastia	47
Ohointza	49
Komisionea	55
Mobileta berria	59
Buhamiak.....	63
Urte zaharra.....	67
Behi gorria	71
Ateraldiak	75
Bertsu lanean.....	85
Ameriketarat.....	91
Belarretarat	97
Autoaren gidatzaile	101

Bideak.....	107
Sarako mentta	113
Denentzat berdina	117
Semea Parisen	121
Ura	125
Nigar egiteko mementoa.....	131
Mixel Labeguerie.....	135
Oiartzungo omenaldia	137
Ikus arte!.....	141
Gogorapenak	149
Kristo kurutzean bezala.....	153
Jean Mixel.....	157
Mattin maiteari	162

AINTZIN SOLASA

Ahetzeko Mulienera, Mattinen etxera alegia, 1967-eko Ekainean iritxi nintzen lehen aldiz. Egun batzu aurretik Bertsolari-Txapelketa jokatua zen, Mattin ere tartean zela. Berak kantatu bertsoak erakutsi nahi nizkion, manetofonotik paperera xuxen kopiatuak ote ziren esan zezan, txapelketako bertso guziak argitaratu asmotan ginen eta.

Ongi hartuak izan ginen. Bazkaldu ere bertan egin ginuen. Ondoan, bertso zahar kantatzeari ekin zion Mattinek; bai berak paperean emandako batzu ere.

Gogoan det: bazkaldu eta, Mattinek semea, artean hamabost-bat urtekoa, behi zaintzera igorri zuen etxe ondoko larrera. Bainan Mulieneran telebisionea ezarri berria zuten, eta mutikoa ezin bada hura ikusi gabe egon. Leihoaren kanpoko aldetik jarri zen, horrela aitaren manua eta bere gostua batera eginez. Aitak irriparrrez ikusi zuen semearen manera hura.

Mattinek, ezer gutti behar baitzuen nihor adiskidetzat hartzeko, haren etxean egin bazkari hori aski izan zuen handik aurrera agur goxo bat neri egiteko, han edo hemen bertso saïoren batean elkar ikusten ginuenean.

Urrena, Xalbadarren *Ezin bertzean* prestatzerakoan joango nintzen Mattinen etxera, beraren bertso batzu ere liburu hortan agertu beharrak ziren eta.

Handik puska batera, Mattinen *Ahal dena* liburuaren txanda etorri zen, eta Mulienera zenbait itzuli egin nituen, Ahetzeko bideak ongi ikasi arteraino noski.

Batean, joan etorria egin eta, kartera (portafulla) falta nuela ohartu nintzen. Etxetik atera, autoan sartu eta nihon gelditu gabe Ahetzeraino joana bainintzen, segurik Mattinen etxean galdua izango nuela pentsatu nuen. Biharamunean berean joan nintzen Mulienera. Ikusi eta honela egin zidan lehen agurra Mattinek:

—Xantzarik gabeko umea sortu nintzen ni! Behin kartera bat bilatu eta jabea berehala agertu!...

Etxe xokotik kantari liburua zela eta, beste zenbait agerraldi egin nituen Ahetzera. Mattinek umore ona atxikitzen zuen. Bainan ez zen lehengo gizona, alderatzeko ere. Ageri zuen gaitzek eta ixtripuek menpean hartua zutela. Hala ere, ez zitzaidan burutik pasa ere, hain laster hegaldatuko zenik. Ez baitzuen bere bigarren liburu hori ikusi ere egin.

Joan etorri hoien bitartez, Mari, Mattinen

andrea ere ezagutu nuen noski. Bai berak prestatutako jaki goxoak jastatu eta jan ere. Eta beste gauza batez ere ohartu nintzen: bertso zaharrrak, Mattinek bezain ongi zakizkiela, beren aire eta guzi. Adibidez, Mattinen osaba xahar Mattin Gariador zenarenak.

Beste batean, *Etxe xokotik kantari* liburua prestatzen ari ginela, ni han arribatu nintzen, zenbait puntu galdetu beharrez. Baina gure lana bukatu baino lehen, Mattin Miarritzerat dializa egiterat ereman behar zuen anbulantza etorri zen. Bera hantxe joan zen noski; bainan aurretik andreari gomendatuz nere duda guziak berak argitzeko. Konfiantza osoa zuen, beraz, harekin bertso kontuan ere.

Gertaera edo argibide hoiek, Mattinen andrea euskaltzale eta bertsozale suharra zela erakutsi zidaten; eta hori jakiteak ekarriko zuen bere ondorioa.

Mattin itzali ondoren eta *Etxe xokotik kantari* agertu orduko, Mulienera joan ginen, Urriaren arratsalde batez, Aranalde adiskidea eta biok, liburu berria eramatera.

Bihotzak duenetik mintzo baita ahoa, Mattin zenaz hasi zitzaigun beraren andrea. Bai guk arretaz entzun ere, denbora berean nik nere buruari honela esaten niolarik:

—Mattin zenaren gertaerak, ezin hobeki kondatzen ditu honek. Liburu bikaina egin lezake, hol-hola paperean emango balitu.

Azkenean, haren euskaltzaletasunaren berri

lehendik ere bai-bainekien, ausartu ere egin nintzen esatera:

—Errazu, Mari: zergatik ez dituzu hoiek denak izkiriaturen? Mattinen bizia liburu batean, zer gauza ederra!

Honela erantzun zidan:

—Ni ez naiz lan hoietarako gauza.

Bainan nik segi:

—Hori nihork ez daki, frogatu arte. Izkiria ezazu gertaera bat eta neri igorri. Orduan egi-egia erranen dizut: lan ona bada, aurrera; eta, kaxkarra bada, fini. Zuk paperean emanak, neronek maxinaz pasa beharko baititut, eta nihor ez baita debaldetan lan egin zale.

Orduan, puska batez pentsaketan egon ondoren, honela galdegin zidan:

—Eta zer gertaera kondatuko dut, froga hori egiteko?

Pentsatu beharra orduan neri heldu zitzaidan, eta nolabait ere argi-izpiren bat bildu nuen:

—Zuen etxe hontan ohoinak sartu ziren behin batez eta ahal zituzten guztiak ereman. Hori zela eta, baditu Mattinek bertsoak emanak. Ohointza hori konda ezazu, Mari, xehetasun guziekin.

Egun hartan horrela partitu ginen. Handik egun batzutara, eskutitz lodi bat etorri zitzaidan. Eta nundik, eta Ahetzetik. Ideki eta irakurtzeari ekin nion. Mattinen etxeko ohointza bai ederki kondatua. Nere beste lan guziak alde bat utzi eta maxinaz kopiatzen hasi nintzen. Hartan

ari nintzela, nere buruari honela errepikatzen nion;

—Liburu berria badugu, eta ez nolana hiko!

Handik aurrera, gure arteko har-emanak era hontan ereman genituen: Noizean behin ni Mullienera agertu. Mari eta biok Mattinen gertaera bat edo beste hautatu. Gero, harek hoiek idatzi eta neri igorri. Batzutan, berari geroztik bururatutako gertaeraren bat ere berdin igorriko zuen. Nik hoiek maxinaz idatzi. Hol-hola jardun gera zenbait ilabetez, zer kondatuak bukatuxe arte.

Baina Mattinen andreak bere lana Lapurdiko euskeraz egin du noski, eta ni gipuzkoarra izaki. Horregatik, beharrezkoa zen Bidasoaz ipar aldeko norbaitek liburuari behakoren bat ematea. Emile Larre adiskideak hartu du bere gain zer egin hori. Mila esker!

Baina ondoren eskaera bat egin zidan: etxeek oinarriak eta zugaitzek erroak bezala, liburuek ere badutela izkutuko lana, eta lan hori nola egina den adieraztea on izango zela, Mattinen etxeokak eta bion arteko har-emanak bide nabar azalduaz.

Eskaera horri erantzun beharrez, aintzin solasa edo hitzaurre au idatzi dut.

Ez dakit Mari unatuko zen. Nik nerea aitortuko dut: nekerik batere ez eta atsegingarri izan zait lan hau egitea; eta uste osoa dut lan baliosa egin dugula.

Hala, Mattinen andreak nerea izan du lehen gorespena; Emile Larre adiskidearena, bigarre-

na. Eta segur naiz, Euskal-Herri osoarena izan-
go duela laster.

Bainan halere gorespenik beharrena falta...
Zer bertso kantatu ote dio, irri gozo batekin,
zeru gainetik, Mattin gaizoak?

A.Z.

LEHEN URTEAK

1916-an, Urriaren hamekan sortu zen Mattin Ahetzekoa, Harrieta laborari etxean.

Bazituen bi arreba, Mari Terexa eta Mari Luixa. Biak ezkonduak dira aspaldian.

Burrasoak, Pantxoa aitak eta amak Mayi Jeanne, hauek ere zenduak orai.

Zonbeit urte etxe hortan iraganik, Mattinen burrasoek deliberatu zuten joaitea handik berrehun metra urruntxago, aitonak erosi etxe tiki batetarat, Kaxandegia deitzen dena.

Bizi moldea sanjatu zen orduan. Aitak gan behar zuen lanerat. Harrobian aritu zen urte batzuek. Nola hargintzan baitzuen jokoa, langile gisa ibiltzen zen jornalean.

Ama, berriz, josten. Maxina buru gainean ezarririk, hurbileko etxetarat gaten zen.

Mozkina gutti zen: behi baten hazteko manera bakarrik.

Hiru haur eskolarat gaten ziren. Eskolatik etorri eta behia behar zen soroan zaindu.

Behin batez, betroin tzar hura susara gertatu zen. Erhoturik, hauzoko behien artean zabilan lasterka.

Mattinek orduan zazpi urte zituen, eta behi debru hura ezin atxeman.

Hor arribatzen da aita lanetik, kexatua:

—Nun da gure behia? —galdegiten dio amari.

—Ez dakit. Hementxet zen duela bortz minutu.

Aitak:

—Orroaz senditzen dut. Nun da Mattin?

—Bere liburuak hartuta, irakurtzen ari zen penttokaren gainean. Ez zazula larderia —erraiten dio amak.

—Ez larderia? Ikusiko dugu. Ez banau animale hura iluna gabe bere tokian sar arazten, sarri zafraldi bat ona merezitua izanen du.

Ez zuen maite Mattinek bere aitaren kolera tzarra. Izitu egiten zen. Zer egin zuen orduan?

Lasterka joan zen, iluna izana gatik, Harrieta etxe hartarat. Ate aintzinean etzan zen bi zakur handiren erdian. Zakur heiek ez zuten saingatu, ezagutzen baitzuten. Mattinek bere baitan egiten zuen:

—Hemen behar ote diat gau guzia pasatu?

Ilargi xuri ederra zen. Boz batzu entzuten ditu urruntxago: aita eta ama haren ondotik zabilzan. Behiaz baino, griña gehiago bazutela memento hartan!

Zakurrek ere, urratsak sentitzearekin, xutitzen dira eta saingaka lotzen.

Burra-soek pentsatu zuten beren gau xoria hurbil zutela, eta ikusi ere.

Amak hartu zuen besoetan. Musu emanik, presaka bazoan, lo iterat behar zuela ereman. Lo zagon ba alegia, bi begiak hetsiak. Sentitu zituen goizeko lau orenak jotzen herriko elizan. Aita ere, ikustearekin trankildu zen. Bien artean ohean eman zuten. Beti lo, azeria bezain abila zen ordukotz.

Herriko erretorak ere biziki maite zuen gure Mattin. Mezaren laguntzeko beretter hartu zuen. Ez baitzuen beti obeditzen haren erraneri, asarretu iten zen gure erretora eta erraiten zion:

—Mokokatzen haut frangotan, bainan hire onetan duk.

Ez zuen geroztik ahantzia haren errana. Haurra danik, izpiritu argikoa zen.

Herrian eskol'emaileak usu sanjatu egiten ziren. Getarian bazuen osaba bat. Ainitz okupatzen zen Mattinez. Egun batez erraiten dio:

—Behauk etorri Getariarat eskolan ibiltzeko. Hemen ez duk deusik ikasiko.

Baietz hitzemanik, badoa harekin.

Lehenbiziko astean, gure mutikoa frango prestu egon zitzaion. Osaba kontent.

Bainan gero gure Mattinek lagunak egin zituen han ere. Pilotan artzen zen eskolatik lekora. Halere frango tenorez sartzen zen osabaren etxerat.

Osabak bazuen magasin bat: liburu, plaiako puxka kategori guzietakoak, eta partikulazki

egun guzietako jurnalak. Hoik egun guzietan behar zituen etxetarat partidu.

Mattini egun batez erraiten dio:

—Hik, pilotan artzeko orde, eskolatik lekora behar nauzkik jurnal hoik etxe hoitarat ereman.

Gure mutikoak, ez baitzakien errefusatzeko, hitz eman zion deskantsuan egoiteko, inen ziozkala.

Bainan noiz? Eskola finitu ordu, bere lagunekin badoa pilotan artzera, bere jurnalak pareta xokoan emanik.

Iluna etorri zen, Etxetako ateak hetsiak. Harturik bere eskolako zakua bizkarrean eta jurnalak beso azpian, badoa etxeari buruz.

Osaba han zabilan harat eta hunat kexu ke-xua. Izebak sukaldetik:

—Ez ahal du min hartu bederen!

—Min hartu? —dio osabak—. Heldu delarik nik irakutsiko diot nola obeditzen den. Eta jan gabe, gaineko selauerat igorriko dut bihar goiz arte.

Etxe haren aintzinean bazen berro luze bat eta, ez baitzen Mattin hain handia, xoko xokoan plantatu zen, ikara zuela sartua gorputz guzian.

Osabaren oihuak! Zakarra zen inprostean eta harek izitu egiten zuen.

Elektrikako argi handi batek argitzen zuen etxe ingurua; eta, ez zuelakotz argi ikusten alderdi guzietarat, hartzen du sakelako lanpa ttiki

bat eta zer kausitzen du? Mattin harritua, hari begira!

—Zer ari haiz hor?

Gezur bat pentsatu behar eta erraiten dio:

—Ori: eskolan puni nintzen berandu artio, eta ez nuen bigarren bat izan nahi zure ganik.

—Ganen haiz lo iterat jan gabe. Eta bihar, Uharteko Marianarekin, merkaturat jinen baituk zaldi karroarekin, harekin igorriko haut etxerat, letra bat eskuan, amari emaiteko.

Gure mutikoa umil umila gan zen selauerat. Eta biharamunean, goizik ernatuta, Ahetzeko bidea hartu.

Mattinen burrasoak ez ziren harritu. Hain zen mutiko debrua, eta osaba gainerat prunta.

Hamabi urtetan, eskola utzi zuen Mattinek, eta bere aitarekin plazako etxe batean sartu ziren.

Han bazen gizon adinetako bat, ximple aire bat zuena. Han baziren behiak, eta lanean jokatutuz ziren, xahar haren hazteko. Dirurik ez zuen nahi; hazi bakarrik.

Goizetan, sega bizkarrean harturik, bazken pikatzerat gaten zen gure Mattin. Gero, baratzetan ziren porru, aza, ilar, denak jorratzen zituen. Gizon gazte egina zen orduan.

Gostuko lekuan sartu zen Ahetzeko plazan. Ahal zuen guziez, pilotan artzen zen Aitak ere maite zuen pilotako jokoa. Ekipak muntatuta, lau lagunetan usu ikusten ziren plazaren erdian.

Izerdia heldu zelarrik, ostatua hurbil zagon

egarriaren kentzeko. Adinetako jendea etortzen zen orduan, arno xorta baten edateko konpañian.

Frangotan kanpotik entzuten ziren kantuak. Baziren ere pertsutan artzen zirenak. Denbora hetan hasi zen Mattin pertsu batzuen moldatzen.

Hogoi urte betetzean, soldado gan behar. Ez zen lotsatu. Bertzek iten zutena, inen zuela harek ere. Aitak eta amak griña bat bazuten, ez zelakotz etxetik urrun ibilia.

Rochefort hirirat deitua izan zen. Usu igortzen zituzten berriak elgarri. Beti berri onak emaiten zituen. Sos pixar batzu aitak igortzen ziozkan. Ez zuen pipatzen, bainan maite zuen lagunekin ateratzea.

Kasernan zen komedia. Ez zen usatua bere soinekoen garbitzen, eta han egin behar, ez bazuen nahi punitua izan.

Behin batez, soldadoen salan zabilan aintzindari bat larderiaka, behatzen zapatek dirdiratzen zutenez, arropak ongi plegatuak ziren.

Hain xuxen, gure Mattinek paltoan bazaukan botoin bat eroria. Suertez atxeman zuen. Paltoa eman zuen ohearen gainean xabal xabala, eta botoina eskas zuen tokian pausatu, bate-re josi gabe.

Aintzindaria pasatu zen agur bat eginez, erranez kontent zela, ikusiz gauzak behar den bezala emanak.

Soldado bat omen zen, hura beti ezin aski

ongi muntatuz ari zena. Ohea eta arropak ongi moldatu ondoan, lagunek urratu ziozkatzen, bisitatzeko tenorea jin zenean. Gaizoari aste baten permisionea kendu zion aintzindari gaixtoak.

Gerla hasi zen. Denak izituak ziren. Nihork ez zuen guardian egon nahi kanpoan. Alemanek tirokatzen zituzten bazter guziak.

Mattini proposatu zion soldado batek, egonen zenez guardiako; emanen ziozkala zonbeit sos.

Harek kuxean on hartu zion, eta egotu gau guzia, batere beldurrik gabe.

Argitzean, Mattinek laguneri erran zioten:

—Zuek bezalakopari nik erraiten diat: Birika zuriak! Birika zuriak! Gizonak behaik odol pixka bat zainetan!

Kapitain jauna han zabilan begitartea ilun, eta buruz buru egiten du Mattinekin.

—Jauna —dio erraiten Mattinek—. Bertze baten partez, nik pasatua dut gan den gaua guardiako. Bazen, ba, bonba alde guzietarik. Halere bizi naiz oraino.

—Xantza duzu zuk bederen. Nik semea galdu dut. Burua bala batek jo dio.

—Handia zen zure seme hori?

—Ba. Bi metra hurbiltzen zituen.

—Ori. Haren ordain izan banintz, aise pasatuko zen bala hori nere gainetik.

Bi urte soldadogo eginik, sartzten da etxerat. Handi baino zabalagoa zen. Ez zion armadak

kalterik egin. Kapitainak ere erran omen zion partitzean:

—Ixtantean pirripitaka joanen haiz, bula bezain arrunda haizelakotz.

Kezkak hasi zitzaizkon eta lanean lotu zen. Sosa biziki maite zuen. Soldadogoan baztertu diruarekin bizikleta erosi zuen. Ainitzek han berean denak gastatu iten zituzten. Mattinek ez. Geroaz orroitu egiten zen.

Osaba Josep kantoniera zen. Harekin ibiltzen zen bide antolatzen.

Behiak uztartu, arkaira gibeletik, hizatzen zen gainerat, akilua eskuan xut atxikiz.

Zonbeit kantu entzunak bide hoitan zabilarik. Etxeratekoan boza azkartzen zuen, eguna konplutua zuela erakusteko.

Laborari etxe gehienetan eguerdiko salda hartzen zuen. Nun jotzen baitzuen Angelus eta han xuxen gelditzen zen. Bere tresnak pausatu eta behieri belar puxka bat eman.

Gero, deskantsuan bazkaltzen zuten osabak eta biek. Beti sukalde sanja zuten. Etxe guzieta-ko problemak jakiten zituen. Segur kontseilari ona zaukaten berekin. Denen antolatzeari aritzen zen. Gero utzi zuen kantoniergoa.

1940-ean, Mulienea erosi zuten.

—Ai, Mulienea! —erraiten zuen—. Hemen pasatzen ditut nere biziko egunik goxoena.

Handik laster, Jangurdoineko familian sartu zen eta hango alabarekin ezkondu. Alaba hura ni nintzen.

ESPOS LAGUNAK

Hamalau urte nituen, eskolako etsaminak bururatu nituelarik.

Orduan ez baitzen ofizio handirik gure eskualdean, burrasoek seroretarat igortzen gintuzten josten ikasteko.

Baginen hamar bat nexka gazte, elgarrekin gaten ginenak. Ahetze herrian ziren serorak orduan.

Eguna konplituta, etxerat buruz jiten ginen denak. Batzu dena ixtorio, zeren barne hartan ez baitzen sobera jostatu behar.

Erran behar da ere, Ahetzen bazela errota xahar bat. Jendea frango ibiltzen zen bihia ehotzen.

Denbora hartan gerla ondoa zen. Etxe gehienetan ogia berek egiten zuten.

Orduan nuen nik ere Mattin ezagutu. Maiz bazuen errotarat gateko estakurua. Urrunetik entzuten ginuen haren kantua, zeren gure teno-reak xuxen segitzen zituen.

Ordu hartan gure ateraldiak igandetan bezperetarat joaitea zen. Handik lekora mutil gazteak pilotan artzen ziren. Guk ere maite ginuen pilota jokoa.

Horra nun partida batean, nor ikusten dugun? Mattin!

Hasten da ponduen kondatzen, eta guk ere hurbildu behar ginuela. Haren atakatzen hasten gira:

—Eta zu, zer ari zira gure herrian?

—Zer ari naizen? Pilotako estakuruan, zueri begira.

Eta nion galdegin:

—Zoin da hemen, zuri gustatzen zaitzuna?

—Erran gabe doa, zuri behako bat emaiten nuen.

Halako ahaltze bat eman nintuen memento hartan, bainan utzi ginuen elgar ondoko igande artio.

Igandea etorri zenean, lagun batzuek galdegin ninduten, Mattin ezagutzen nuenez. Pertsu batzu bazituztela egin arazi beharrak.

Nik baietz, eta gan nintzen haren etxerat.

—Hela! —nuen egin—. Mattin etxean dago?

—Ez, ez da etxean, bainan mezan da orai. Ikusi nahi duzu? —erran zautan Mattinen amak.

—Bai segurki!

Bi minuta gabe, horra gure gizona gorri gorria, bere bizikletean etxerat heldua. Bere amari erraiten dio:

—Ama, huna zure erregin beharra. Zer iduritzen zaitzu?

—Ba, hik laster egiten dituk harat hunatak. Ikusiko diagu ondoko egunetan egia dukanez.

Mattinek neri buruz:

—Nun ibilki zira hemen? Galtzea irriskatzen duzu leku huntan.

—Ez; zure bila heldu naiz. Baditut lagun batzu zure beharretan direnak, pertsu batzuen emaiteko. Jin nahi duzu nerekin gure etxerat?

—Jin nahi dutan? Segurki! Bainan zure ama zer gisetako emaztekoa da? Omore onekoa, mokorra edo zer? Aitak ez du makila ate xokoan izanen?

—Ez; ez izan beldurrik. Bazkaltzerat gonbidatzen zaituzte. Ez duzu, hain segur, estimu eskasik izanen.

Arribatzen gira burrasoen gana. Jende frango bazen egun hartan. Denek ezagutzen zuten Mattin.

Bere begi maltzur heiekin ohartu zen kuxean etzela gaizki erori.

Bazen kantu; pertsuak ere bota zituen han zireneri.

Gero, denboraren buruan, eman zituen galdegin ziozkaten Senpereko pertsuak.

Gure Mattini gustatu zitzaion gure etxeko animazionea. Igande oroz heldu zen agur baten egiterat.

Amari galdera batzu egiten ziozkan nitaz. Haren erran guziak gogoan zauzkan ahantzi gabe.

Gero zer gertatu zen? Hamazazpi urte konplitu nituen. Biak elgarren amodioz bete ginen. Harek hogoita zortzi orduan, eta galde hau egin nintuen:

—Orai ene emazte gaia nahi duzu izan?

Hitz eman nion segurki baietz.

—Usaia den bezala, behar dauzkitzut egin erreztuna eta beharrietako girgileria hoiek.

Baionan erosi ginuen gure urreria. Lagun bat atxemaiten du karrika batean:

—Nun hintzen, Mattin, nexka gazte horrekin?

—Nun nintzen? To, mutikoa! Nituen sos guziak, hunentzat emanak ditiak bijuterian. Gos-tatzen duk ederki andrea hartzea. Ez zakiat berak ere balio dikan hainbertze.

—Ba! Maite denarentzat ez duk sekulan deusik sobera. Eta nun izatu haiz hunen bila?

—Nihun... Bera etorri duk ni beharrez.

Eta irriz hanpatu zen.

Hogoi urte betetzean esposatu ginen. Familia osoa etorri zen eztaietarat. Laur hogoi presunaz goiti bildu ginen Mulienean. Bazkari, afari, denetarik bazen. Musika, denen airosteko. Zahar eta gazte denak dantzan arizan ginen, goiza argitu arte. Gure biziko egunik ederrena pasatu zen.

Mattinen desira zen familia eder baten muntatzea. Maluruski, etzen hala gertatu. Haur bat gelditu zaiku.

Lagun bat bezala zaukan bere semea. Zon-
bat gauza ziozkan erraiten!

Bai; egiazki denentzat Mattin izan da, aita
familiako bat bezala, lagun baketsua, haren bi-
zitzan. Etxean, kanpoan, beti agertu da bihotz
onekoa. Haren itxura ez da histuko sekulan.

* * *

Mattin, zuk ina duzu
mundu huntako pasaia.
Hoin gora zira! Luze
ahal zen piaia!
Izar artean bazaude,
hartzen dut nik kuraia,
zeruetan ukaitea
merezi duzun saria.

Batzuek dute gizon
ederretan gostua.
Ni, berriz, egarri nintzen
zinuen izpiritua.
Kurriturik ere
Eskual-Herri xokua,
ez nuen atxemanen, hain segur,
zu bezalakua.

Pulliki hasia dut
unatzen burua.
Ez bada interesatzen
nere liburua,
fuilla bakotxa hartu eta
eman zazue, otoi, sua.

ANDREDENA MARIAREN KAPERERA

Maiatza, urteko ilabeterik ederrena, akabatzerera doa. Andredena Mariaren otoizteko sasoina dugulakotz, gazte ginelarik, eta geroztik ere, usaia zen Bidarteko eta Ainoako kaperan ibiltzea.

Neska eta mutil, denak oinez joaiten ginen. Ez baitzen ordu hetan, orain bezala, autorik ibiltzeko. Bazkaldu ondoan, gazte andana bat elgarretaratuta, edo Arbonatik edo Ahetzetik, alegeraki egiten ginuen gure piaia.

Esposatzeko urtean, Maiatzatik Uztaila ez baitzen hain urrun, kaperarat joaiteko Mattin gurekin hartu ginuen. Kilometrak ez ginituen sentitu pasatzen, zuen omorearekin.

Kaperan arribatu orduko, han zen jaun bikarioa. Arrosorioa oso osoa egiten zen, eta denek elgarrekin kantatzen Ave Maria. Jendea biltzen zen metaka debozione hortarat.

Handik ateratu ondoan, bazen denetarik, dela jateko, dela edateko klase guzietarik.

Ostatu ttiki bat moldatzen zuten aterbe batean.

Nola gure jaun espos beharrak toki pollit horiek maite baitzituen, gonbidatu zituen gazte andana bat edatera berekin.

Eta gero zer egin zuen? Han zirenak bere esposetaratzat gonbidatu. Denek lorietan onartu zuten, zeren gure denbora hetan ohore bat zen gazteentzat holako egun baten zelebratzea.

Eguna jin zenean, ez zuten ahantzia Uztailearen bederatzia. Hor ziren denak jinak, erran bezala, tenoreko, eta besta eder bat iragan ginuen orok batean.

Geroztik gazte andana bat esposatu zen.

Gu ere izan ginen heien esposetan, ez Bidarteko kaperan gonbidaturik, bainan Mattinen etxerat jin ziren gauza beraren ordaintzeko.

* * *

(Airea: *Prima eijerra...*).

Aro ederrak
pizten dauku bihotza,
penen histeko
hori behar baita.
Harturik lapitza,
ari eleketa,
iduri poeta,
beti tristezian
bizitzerik ez da.

Maiatzeko lore
eder xuri xuria,
zure kolorea
da paregabia.
Usain goxo batez
zira hedatia,
emanez grazia,
otoiztu dezagun
zeruko Maria.

Birjina Maria,
beira otoi fedia
zure beharretan
da hemen jendia.
Zarelakotz beti
zu garbi garbia,
arropa xuria,
distiratzen duzu
zuk mundu guzia.

Orroitu gaitezen
hil diren arimentza,
gure beharretan
menturaz dabilta.
Elgarrekin bilduz
nahiko laguntza,
eginez otoitza;
fededunen dako
jin zaiku Maiatza.

Espos-lagunak

MULIENEA

Ahetzeko Mattinen etxea nun dagoen? Hantxet kasko kaskoan. Alde baketik, Larrun mendia, bisean bis; eta, bertze aldetik, Bidarteko eta Getariako itsasoari begira.

Etxearen izena? *Mulienea*. Haize errota izanen zen, hain segur, denboraz, zeren *Moulin* baitu izenaren hastapena. Izan dadin haizea hego, itsas, iduzki aldetik, denek airatzen dute etxearen ingurua.

Goizeko iduzkia agertzean, halako bozkario bat senditzen da gure bihotzetan. Halaber, ilun nabarrean, denak ixiltasunean biltzen gaitu gauaren beltzak gure sukalde xokorat.

1947-an, uztailaren 9-an, ezkondu ginen Mattin eta biak. Haren aita eta amarekin bizitu ginen hiru urte eta erdi. Laborantzatik bizi ginen lauak. Bizitza goxo bat ereman dugu elgarrekin. Egun guzia lanean ariturik, aratsa heldu zenean, kartetan artzen ginen, sos pixka bat jokatuz. Jokoari gustu gehiago atxemaiten gi-

nuen, zerbeit purruxka irabaziz. Artetan ixtorio zonbeit ere kondatzen ginituen.

Negua zelarik, gaztainak suan emanik, ari-tzen ginen zoinek hobekienik erre. Gero, Mulie-neko arnotik edan baso bat edo biga, berdin xa-hakotik ere. Gure aratsetako filma hola iragai-ten zen. Denbora hetan, etzen ez telebisionerik, ez eta ere radiorik. Jurnalak noiztenka erosten ziren berrien jakiteko.

Urteak joan ziren eta Mattinen burrasoek gan behar zuten bertze etxe batetarat, xahar ba-ten artatzeko. Orduan ziren komediak! Bi gizo-nak elgarrekin lanean arituak uzta bildu ordu-ko, semeak amor eman behar. Aitak berekin ereman zituen etxeko gauzik hoberenak, eta Mattin gelditu zen bi behi txarrekin.

Halere, beti Mattin izatu baita «Mattin ko-kin», gauzak arrimatzerat entseiatu da bere den-boran.

Lanean etzen erho hetarik, bainan beti bu-ruz jokutzen zen. Lan bat zelarik itekoa, bera ganen zen aintzinean, ez bazuen finituko ere. Hura ganez geroz, bazakien guk ere segituko gi-nuela eta noizbeit xantiera bururatuko zela.

Maite zuen arbola xertatzen. Mahastia gos-tura apailatzen zuen. Behiak sororat libratu eta loriatua egonen zen heien artean. Zonbeit aldiz, bere animaleak udan kanpoan uzten zituelarik ilargi xuritan, kantuz errepikan artzen zen, bu-larren egiteko. Hauzoak ere entzuten egoiten zi-ren haren boza ozenari. Gauaren ihintzak etzuen lotsatzen. Behar zuen baitezpada kanta-tu.

Erran behar da, Mattinek ile mozten ere bazuela alderdia. Eskolako haur andana bat ere etortzen ziren haren ganat. Maite zuen heien artean. Bazuen beti zerbeit ateraldi heikiekin:

—Nork moldatu hauzki bi beharri handi hoiek?

Edo mihi motza zuen bati, ausikian moztua zuenez, luzeegi zuelakotz. Beti jostakina zen.

Hauzoko adinetako gizon batzu ere jiten ziren gisa berean ile moztera. Gure arnoaren goxoa jastatzen zuten solasen artetik.

Ene aita zenari ere, Mattinek mozten ziozkan ileak. Maite zuen ene aitak bere suhia atakatea. Bazakien, zerbeit erranez geroz, handiagoak entzunen zituela. Behin batez aitak galde egin zion:

—Nolakoa duk ene alaba hau hirekin: pres-tuxkoa edo mokorra?

—Ori; ez dakit, egia erraiteko. Bainan ileak moztekoak dituzularik, zato, otoi, astelehenarekin. Adituko duzu eian ez dakien pertsutan. Berak egiten ditu galdeak eta erreputak.

—Inposiblea duk! Lehen ez zuan holaka.

—Lehen ez, orai bai ordean, Bainan laster pasatzen zaio. Erauntsi handiena pasatu arte egoiten naiz, eta gero bera kalnatzen da. Horren gatik, bihotz ona du, ba, zure alabak. Soberra denbora ez du maite koleran egoitea. Kuxean hasten zait galdeka: gose edo egarri naizen... Nola egin dutan itzulia... Jendea kontent utzi dutanez... Erraiten badiot han zen populu gaia tripak ateraia irriz arizan direla, bera ere hasten

da, han izan balitz bezala. Ikusten duzu, beraz, ene aita maitea, nola drezatzen diren emaztekiak?

—To! Xantza duk, egiten ahal baduk hola. Ez ditek denek, hik bezala erraiten ahal.

Hortan biek elgarri behatuz, irriz kanpatu ziren. Bai, Mattinek ere astelehenetan pertsuak aiseago ibiltzen zituen buruan, bai eta botatu ere menean zitueneri.

Kontent izaiten zen, norbeitek galdegiten bazuten pertsuen kantatzeko. Pertsutako lanak, bizitzen laguntzeko abantail handiak eman diozka, ez bakarrik gure probintzietan, bainan bertze aldeko probintzietan ere, hala nola Gipuzkoan, Bizkaian eta ez dakit nun.

Mattinentzat etzen mugarik. Denak anai arrebak ziren harentzat. Beti erraiten nintuen:

—Nik bertzaldean baditut hemen baino adixkide gehiago. Egun batez, Mari, ikusiko duzu: ni han geldituko naiz.

—Eta nik zer egin beharko dut?

—Hola hola segitu zure lanetan.

Bai; maluruski hala gertatu da. Ama semeak hemen gaude biak, tristura gogoan. Histuko da beharba... Bainan sekulan ez ahantziko!

OSABA XAHARRAREN ETXALDEA

Gure koinatak bazituen bi etxalde: bat bere aitarena eta bertzea osaba xahar bat bakarrik bizi zenarena.

Bere aita hil zitzaionean, koinatak gan behar zuen bere etxerat. Ama han zagon, hura ere bakarrik, eta etxaldea frango handia dago. Osaba ere bizi zen orduan; hartaz ere norbeitek okupatu behar.

Gure aita semeak, elgarrekin bizi zirenak, hasi ziren «hi bahaiz, ni banauk», batek edo bertzeak gan behar zutela osaba xahar haren artatzerat.

Mattin debrua zen oroz gainetik, bainan aitatik ere ez zuen faltarik malezian. Beraz, nor joanen zen osaba haren ganat? Bixtan dena, Mattinek deliberatu zuen...

Bainan aita ere han zagon erne. Zonbat itzuli egiten zituen, dena karkula, dena abilezia, ikusten baitzuen, semea utziz, bera ere laguntzarik gabe gelditzen zela.

Egun batez, Mattinen aita han zabilan, osaba xaharraren ontasunen ikusten: holako lurretan, semeari egin araziko ziozkala arto, belar eta gauza asko.

Han ibilki zelarik, osaba haren hauzoko gizon bat buruz buru heldu zaio gure gizonari:

—Zer ari haiz hor, Pantxoa, itzul eta biraka? Ez duk hire adina orai, holako intrepesia bat hartzeko.

—Ez nauk lanean ari. Ikusten ibilki nauk.

—Ederki —dio erraiten hauzoko gizon harek—. Utz, otoi, gazteeri... Gazteez mintzo naitzelarik, behar daiat gauza bat galdatu: Egia duk hire seme Mattin jitekoa dugula hunarat?

—Oraiko ustez ba...

—Ederki, ederki! Ni ere hemen izanen nauk. Artetan emanen ziozkat zonbeit kontseilu, eta aiseago lotuko duk lanari.

—A! Zonbeit kontseilu? —dio aitak—. Bera ere kontseilu emaiteko hobeago duk, lanean artzeko baino.

SEMEAK

Mattinek bere denboran kantua maite izan du. Esposatu ginelarik, haur baten gisan zen, beti ametsetan. Egun batez, astokerian ari zelarik, erraiten nau:

—Errazu, Mari: nik, urus izateko, ez ahal dakizu zer nai nuken?

—Zer bada? Hau galdea!

—Nere bizia kantuz pasatu, eta familia eder bat nere ondoan.

—Ori, ez zira ongi erori! Bertze sort aldiko beharko duzu galdatu.

Maluruski, ez zen gure nahitarat izan. Has-tapenak dorpeak izan ziren. Eroriko baten ondorioz, gaizki etorri zen lehen haurra. Halere medikuak, Andres Narbaitz Donibane Garaziko semeak, bataiatu zuen, sineste handikoa zelakotz.

Makurren ondotik etorri zen bozkarioa. Seme bat sortu zen Mulienean. aaitatxi Pantxoak nahi izan zuen bere izena eman bere semearen semeari. Laster hedatu zen berria. Mattin loriatua gan zen erretoraren ikustera.

Erretora ez zen etxean, baina bazan haren ordaina: Aita Mattin, beneditanoa, hura ere Aheztarra, eta hunek galdegiten dio:

—Nun zabilta, Mattin?

—Nun ibilki? Hunaraino etorria naiz. Seme bat sortu zaiku, eta nahi nuen jakin noiz bataiatzen ahalko nauzun.

Neskatoa hurbil baitzagon erraiten dio:

—Ez duzu erretora etorri arte guaitatu nahi?

—Zertako? Haren ordaina ez ote da berdin apez? Eta lehen bai lehen egitea hobe!

Zazpi ilabete bizitu zen gure Pantxoa, Mattinen altzoan zonbeit salto eginik. Aita kantuz loztean, iduri zuen semeak errepikatzen ziola. Baina Jainkoak bereganatu zuen zeruko lorian, eta ezarri aingeruen artean. Orduan izan zen Mattinen egiazko pena!

Haurtxoa xuriz beztiturik etzana, irri ezti bat ezpainetan, aitaxi Pantxoa eta Mattin, arrosorioak eskuetan harturik, luzaz otoitzean aritu ziren, hain maite zuten aingeruari.

Baina Mattin beti kuraia handikoa izan da. Ez zen lotsatu. Sinestea bazuen. Handik urte bat eta erdiren buruko sortu zen Jean Pierre. Hunek pena guziak istu zituen.

Haurtxoa zelarik oraino, kontseilari ona zen bere semeari buruz. Beti goxoki hartzen zuen, larderiarik gabe, eta nahi zuena egiten. Kurri ibiltzea maite zuen soroz soro.

Semea ttikia zelarik, bizkarrean hartu eta eremaiten zuen aitaxiren ikustera, aitaxi patar kasko batean bizi zelakotz ordu hetan. Nihungo zinema ederrena ikusirik baino loriatuaro etor-

tzen ziren etxerat, bazterraren freskura eta ar-
bolen itzalean ixtant bat pausaturik.

Zonbat orroitzapen Mattinek guri utziak!
Mundu hau akabatu da harentzat, gu eta denen-
dako zen gure Mattin gaizoa! Amarentzat seme
bat lagun emanik, seme hau emana baitzuen,
bizi molde berri bati buruz, ikas dezan geroa zer
izan ditaiken, burrasoak galtzean.

Bera, aldiz, han dago menturaz, bere seme
Pantxoa besoetan, mundu zabalari begira...

* * *

Maitatua sobera
gutartean zinen,
utzi nauzu geroztik
zonbeit orroitzapen.
Zinuen bozkario,
etzuen iraunen,
itzalpean bezala
gira orai hemen.

Patar kasko hunetan
bizi gira biak,
ama semiak lotuz
zuk eman ideiak.
Ez baitziren segurki
hoiek alegiak,
gure bizi moldeak
iduri ezkont gaiak.

Zure seme bakarra
ez baita ezkontzen,
hola segituz ez da
etxea emendatzen.
Menturaz gain hortarik
duzu gomendatzen,
arrotzen eskuetan
ez uzteko galtzen.

Mundu hau igaiten da
lasterka denentza,
oraindik ez dezagun
galdu esperantza:
hogoi ta hamar urte
badauzka behintza,
ez dezagula etsi
zonbeit urterentza.

Gure Mattin maitea,
gain hortarik mia:
egun batez ezkontzen
bazaitzu semia,
jostetan ikusiko
duzula umia,
horrek piztuko baitu
gure Mulienia.

ALFABETIKA

Mattin Aheztarra, asko bezala ibili izan baltz eskolan, ai zer profezur hauta izanen zen! Bainan horra; ez zuen maite eskolarat joaitea. Seme baten ukaiteko plazerra izan zuen, eta seme hari nahi zuen erakutsi berak zazkien gauza asko. Lehenik, eskuaraz mintzatzen erakutsi. Otoitzak, katixima ere, eta horiek denak eskuaraz.

Sei urtetarat heltzean, horra nun eskolarat joaiteko adina etorria eta han frantsezez behar ko mintzatu. Gure mutikoak hitzik ez jakin erdaraz. Aitak erran zion:

—Mutikoa, ez hadila kexa! Ni ere, hi bezala nintuan hire adinean, eta ikusten duk: norat nahi joanikan ere, denetan konprenitzen naitek. Beha zak: egun asti puxka bat baitugu, hasiko gaituk alfabetikaren ikasten.

Liburua hartzen dute; mahainean pausatzen. Mutikoa hasten potretak behar dituela ikusi.

—Ez, ez! Utz, otoi, potretak eta eman gaiten lanari! Lehenbizikoa hau duk: A.

Mutikoak segidan:

—A

—Bigarrena: B.

Mutikoak:

—B.

Eta hola, dena bururatu arte, errepikatzen tuzte.

—Eta orai bakarrik erranen dituk, zer dakikan ikusteko.

Hasten da polliki polliki, lehenbizikotik gaizki, jadanik ahantzia. Aita asarretua!

—Kasko tzarra! Noizko behar duk sartu hire buruan? Beha zak: inen daiat gauza gat, hobeki konprenituko dituk beharba. Idazten diat A, astoa. Orroituko haiz?

—Bai, aita.

Gero berriz:

—B, behia.

Baietz eta baietz. Hirugarrena C: zezena... Gure mutikoa hasten da errietan kondatzen:

—A, B, C, astoa, behia, zezena.

Eta gero:

—D, ditarea; E, etxea; F, sua, frantsesez *feu*; G, gatua; H, haizkora; I, idia; J. jokoa; K, kaka.

Gure mutikoa orduan hasten da:

—Kaka, kaka...

—Zer erraiten duk? Behar duk, bai, oraino segitu! Ez duk kaka erran eta denak bururatu-ko! Goazen aintzina: L, lana; M, maite; N, ninia —haur ttipia—; O, ura, frantsesez *eau*; P, Pendix, hauzoko etxea; Q, ipurdia; R. airea, frantsesez *air*; S, zozoa.

Gure eskolierrak gelditzen dira minuta bat.
Mutikoak berriz:

—Kaka, kaka, zozoa, kaka, zozoa...

Aitak segituan:

—Nor duk hemen zozoena?

Jean Pierrek umil-umila:

—Zoin ote da: ni ala zu?

Mattin itoa irriz:

—Goazen aintzina: T, tanaza; V, aviona.
Senditzen duk; aviona pasatzen duk gure etxearen gainean; orroituko haiz V hortaz.

—Ba, bainan zuk aviona erraiten duzu, eta ostion A erran nauzu astoa dela?

—Bon, orai: W, wagona; eta Y. Zer erran nahi dik horrek?

—Ez dakit, aita.

—Hire aitaxiren etxea: Yangurdoenea. Eta azken hau denek gogoan atxikitzen ditek. Eian badakiken.

—Azkena?

—Zaude.

—Amen.

—Ez: Z, zero.

Egun guzietz beren artikulua erreparatzen dute, nun gure mutikoak ikasi baitzuen, batere hutsik egin gabe.

Negua etorri zelarik, aitaxi jin zen gure etxerat: xerria hil zutela eta gan behar ginuela odolkien jastatzerat. Aratsarekin gan ginen. Mahainean ginelarik, izeba zuten xerri lanetako eta harek galde egin zion Jean Pierri eian eskolan abiatua zen. Mattinek, hori aditu zuelarik, erraiten dio izebari:

—Eskolan abiatua? Ez, ez! Segur naiz nihork ez duela horren gisan alfabetika ikasi.

Denak harrituak:

—Nola demontre ikasia du?

—Xuti hadi, Jean Pierre, eta irakuts nola dakikan.

Hasten da lasterka bezala:

—A, astoa; B, behia; C, zezena; eta holako...

Denak irriz lotzen dira hori adituta. Ba gure mutikoak ere denak hutsik egin gabe berriz errepikatu. Orroitzekoa izan ginuen gure etxeko profezurraren erakusteko moldea.

Ez zen harritu behar hartaz. Beti holako debrukeriak pentsatzen zituen, nahiz bertzela ere erakutsi ziozkan gauza frango.

Hartze onekoa zen gure semea. Beti umila izan da bere aitarentzat. Haren kontseiluak onhartzen zituen, ikusten baitzuen egiazko aita baten xedeak zirela, seme bati buruz, bere onetan, orroitzeko geroaz, ahalgerik gabe agertzeko gizontasunean.

MAHASTIA

1939-an, gerla zen Frantzian. Gauza guziak negurtuz ziren. Kartan erosi behar arno, ogi eta gaineratikako guziak. Hemengo laborariek deliberratu zuten mahastiak landatzea.

Mulienean gauza bera egin zuten. Mattinen aita zenak eta biek landare hoberenatarik sartu zituzten, eta artatzen zuten artoski.

Gure Mattin etxeko nagusia gelditu zenean, berak maite zuen bere mahastia, moztu, esteka eta behiekin lur-lantzen ginuen.

Udarat ginenean, mitriola prestatzen zuen. Bere untzia bizkarrean harturik, xixtuz, polliki polliki hosto ferdeak arrosatzen zituen, bere baitan eginez:hunek merexi dik kasu handia egitea, nahi badiagu uzta ona izan.

Lana bukatu ta, loriaturik egoiten zen: iduzkiak urdindurik uzten zuen kolore paregabea!

Udazkena etortzean, mahatsaren biltzeko tenorea: lerroak molkoz beteak, batzu beltxak, bertzeak xuriak.

Saskiak mahasti buruetan pausaturik, lagun

multxo bat muntatzen ginen bi lagunek lerroa artean harturik. Zer irriak, zer solasak, mahatsa artetan jastatuz! Haur andana bat ere biltzen zen, bisaia eta eskuak denak mahats jusaz orhatsuak. Gizon eta emazte denak artzen ziren zoi- nek lehenik bete beren otarre ttikia.

Mattin, bere lagun batzuekin, etxean artzen zen, maxinetan mahatsaren lehertzen. Untzi handi batzu betetzen zituzten, urteko arnoa biltzeko gisan.

Gero zen besta. Mahain inguruan hauzoko jende guziak elgarretaritzen ginen, afari on baten egiten, batzu ixtorio kondan, bertzeak kantuz. Mattinek botatzen zuen pertsu ederrik orduan, bere urteko arnoa barnean sartua zuelakotz.

Handik zonbeit egunen buruan, batzuek maite zuten arnoa, irakitzen ari zen hura, jastatzea.

Arnoa barriketan zelarik, etzuen lagun eskasik. Herriko faturrak ere egun guzietan edaten zuen Mattinen arnotik.

Semea handitu zenean, hura ere fatur joan zen. Mattinek maiz bazuen pertsutako galdea. Gure mahastia gibelka hasi zen. Xoriek usu egiten zuten bisita, eta biltzeko tenorean molkoak biluziak.

Orduan deliberatu zuten hobeago zela mahastia ateratzea eta behiak soroan emaita. Gerroztik iduzkiak hanbat bizkarra berotu diote. Orroitzapenezko pattar goxoak!

OHOINTZA

Agorrilaren zortzia zen, igandea, Arbonako bestak; eta, urte guzietz bezala, bazkaltzera joaiten ginen nere burrasoen etxerat.

Beztitu eta abian ginelarik, heldu zaizkigu bi gizon ile moztera. Mattinek koifurgoan ere bazuen jokia. Mahain gainean emanik hiru baso eta botoila arnoa, gure Jean Pierre haurra eta biak oinez abiatu ginen, erranez:

—Ixtante artio.

Hogoi lagunez goiti muntatu ginen, bazkari on baten aintzinean. Etzen deusen faltarik egun hartan. Basoak usu husten ziren, eta gure Mattin orduan bero-beroa hasten da pertsutan, orroitu gabe etxean norbeitek bisita egiten ziotela.

Eguna hasi zen bururatzen, eta gure pertsulariak, behiak bazkatu behar zituela, omore onean erraiten nau neri:

—Zu zoazi plazarat bertzeak bezala, eta ni sarri etorriko naiz afaltzerat.

Beha egotu ginen gure gizonari: kantuz ba-
zoan bere mibiletaren gainean.

Handik oren bat gabe, horra nun berriz hel-
du zaikun kexu-kexua:

—Mari, zato zalu-zalua. Zerbeit debrukeria
pasatu da gure etxean. Ohoin batek egin gaitu
bisita.

Orduan, bestarat gan beharrak ziren guziak,
jin ziren bazterren ikustera.

Hauzoak ere hor ziren eta xahar batek gal-
degin zaukun:

—Xingarrak hor tutzue bederen?

Eta guk baietz, eta ordukotz ebatsiak ziren.

Nola telefonarik ez baiginuen, Mattin joan
zen plazarat eta polizari parte eman, eta me-
mento berean etorri ziren. Galdatu zioten nor-
tsu izan zitaken.

Denbora hartan baginuen gipuzkoar bat
gure etxean egoten zena. Nola ez baitzuen sos
handirik berekin, hura akusatu zuen.

Polizak kuxean hartu ta meriarat ereman zu-
ten. Larderia frango eta gainerat zafraldi bat
ona. Moltsa miatu zioten eta diru gutti atxe-
man.

Orduan erran zuten etzela hura izaten ahal;
bainan bertze bat bazutela begietan eta hura
atakatuko zutela.

Biharamunean heldu dire bertze harekin, bi
eskuak estekatuak. Puska frango bazuen ebatsi-
rik. Etzen hetan deusik gure gauzetarik. Bainan
bazuen herriko faturrak bizikleta bat galdua,
eta horrek zuen ebatsia. Harentzat abantaila
izan zen egun hartan.

Polizak erranik «bertze egun bat artio», ho-

rra nun hauzoko gizon bat, Pello zuen izena, oihuka hasten zaion Mattini:

—Zato hunaraino. Xingar bat bada sasi tzar baten inguruan. Zurea ote da?

Laster gan eta ohartu zen etzela gurea. Bainan Mattin Urkia, Arbonako erretorearen aita-txik han baitzuen ontasun bat, uste izan zuen gure Mattinek, harekin zuela bere xingarra eta hor botatu zuela. Bainan etzen holakorik eta segituan polizari parte eman.

Hek ez baitziren astoak, kuxean pentsatu zuten bezperakoa zela. Inkesta bat bazuten Ezpeletakoa. Hasi ziren sasi tzar miatzen eta atxeman hango xingar, fotografiako apareila eta karabina bat. Hortan pentsatu zuten, gure ohoin berak zirela.

Bi metra urruntxago, pino luze batzu baziren, eta han arrastoez markatzen zuten, goardian norbeit egona zela.

Gure etxe gaixoa! Ate guziak idekiak; leihoak. Xakurra, kanpoan zena, hura ere barnean sartua. Ganbararat joan eta oheak urratuak. Armoriuak, linja, denak lurrean; eta, gainerat, gure moltsa, ginuen diruarekin, falta.

Ohointzaren aintzineko ortziralea, Donibane-Lohitzuneko merkatua. Mattinek usaia zuen merkatuan ibiltzeko, bere behi, xerri eta emazteki hoien artean, prezioen jakiten; eta, bertzalde, maite zituen hoien atakatzen.

Egun hartan kurutzatzen du de Monzon jauna, eta harek emaiten dio urre peza bat, norbeiten ganik zela. Kontenturik hartu zuen, ez baitzuen holakorik egun guziez sakelan sartzten.

Bainan bazuen bertzerik gaizoak! Gure kon-

tu eman berriak ginen eta xuhur ziren bazter-
rrak. Bi behiren mozkina ginuen bakarrik.

Haren burrasoak, gurekin bizi zirenak, joan
ziren koinataren etxerat. Koinatari bere aita hil
zitzaion eta bertze etxe baten jabe izan hura.
Partitzean, lehen ere erran bezala, Mattinen ai-
tak etxeko mozkin hoberenak ereman zituen,
hura baitzen orduan gure denen nagusia.

Halere gure gizonak etzuen esperantza gal-
du. Norbeitek erraiten dio:

—Zer duk? Behia eskas? Atxemanen daiat.

—Behia ba; bainan dirua?

Gogoratu zitzaion hauzoko atso baten gana
joaitea. Harek dirua bazuen. Etorkizuna gehia-
go bazen etxe hartan. Bainan atsoa ez baitzen
egun guziez trenpu berean izaiten, nola galda?

Atea jotzen du eta sartzen. Zer ikusten du?
Atsoa, besainka botatzen bere moltsa eta bere
senarrari erraiten:

—Horra: mezik lekora botikan eman ditut
nituen guziak.

Eta Mattinek bere baitan:

—Ez duk mementoa diruaren galdegiteko.

Bainan ez baitzuen deusek lotsatzen, errai-
ten dio:

—Ori, Mari, ni ere hortaz heldu nintzen zu
ganat.

—Hori erranik ere; badiat oino pixka bat.
Zonbat behauk?

—Behi famatu bat dut erosi beharra; eta zure
pixka hartarik pixka bat emaiten ahal banauzu,
egin nezake nere aferara.

—Emanen daiat behaukana —erraiten dio

atsoak—. Gero ere behartzen bahaiz, badiat oino xoko hortan.

Erosten dugu behi famatu hura eta lanean hasten. Behia kuxean, mihia luzatua, ezin tira bere tresna. Ahalgeturik, erraiten nau Mattinek:

—Goazen hemendik, nihork ikusi gabe.

Egun hoi zen ohointzaren bezpera. Arats hartan etorri zen atsoaren senarra eta nik nahi nion eman dirua. Bainan nola atsoarekin egina baitzuen tratua, ez nintuen utzi turnatzera.

Gero zen komedia. Besta ederra egin behar ginuela ta akabo! Xingar, moltsa, urre peza hura ere barnean zaukan emana, denez gabetu ginen. Hura zen, hura, miseria!

Gainerat etorri ziren asurantzak pagatzeko. Zer pasaia! Iduri zuten denek lapurrak zirela...

Ez ginen halere lotsatu. Gazte ginen ta elgarrekin penak aiseago jasaiten dira. Eta gogoratu zitzaion pertsu zonbeit moldatzea. Kazeta *Herria*-n agertu ziren eta jende ainitzek irakurtu (1).

Handik zonbeit denboraren buruan, Hazparne herrian egin zuten pertsu saio bat, eta han egin zuten ere eske bat, eta ordaindu zituen galdu guziak.

Gero, eskerren bihurtzeko, bertze andana bat ere eman zuen (2).

Pena guziak ahantzirik, entseiatu da, bai, gazteer, herrieri, xahar eta lagun oner, beti omoretsu agertuz, irri eginaraziz, gu denen Mattin gaizoa.

(1) *Auspoa* 108, 48 orri-aldean.

(2) *Auspoa* 108, 55 orri-aldean.

**Ezkerretik: Iriarte, Mattin, Etxaun, Zubikoa
bertsulariak.**

KOMISIONEA

Udazkeneko egun xoragarri bat zen. Mattin deliberatu zen, behar zuela otea pikatu behientzat, negua trankil pasatzeko.

Igande goiza da. Mezarat joaiteko usaia baitzuen, Marotenea botikaren izena, maite zuen komisione batzuen ekartzea, ta nola eskas bainituen olio a oilaskoaren erretzeko eta gasna biharamuneko langileentzat, baietz eta baietz partitzen da nere gizona.

Gan bazen, gan; noiz etortzeko?

Bazen amerikano bat, zonbeit ilabeterentzat Ahetze herrirat etorria; eta, meza finitzean, Mattinek erraiten dio:

—Nahi duk pilotan jokatu, goizeko kafe eda-riekin?

Bertzea kuxean pilotaren bilarat gan zen, eta lotu ziren biak buruz-buruka.

Ordukotz, haatik, komisioneak erosiak omen zituen gure Mattinek, eta bizikletaren gainean emanak.

Egun guzia hantxet ostatuko paretaren kontra egotu omen ziren.

Partida finitu eta horra nun gure bi jokolariak sartzen diren ostatuan.

Trankil trankila beren kafearen aintzinean, eta han zuten *Izarra* botoilak hartu omen zuen arin aldi bat ona.

Bi oren hortxet egon ondoan, deliberatzen dute gan behar dutela Arbonarat, hameketa-koaren egiterat.

Eta, nola eguerdi baitzen memento hartan, Arbonatik badoatzi Urruñarat, han herriko bestak baitziren, bazkari on bat behar zutela egin.

Bainan... bainan... otruntza finitzean, xutitzen dira biak, labea bero beroa egina zuten, eta abiatzen Ahetzerat buruz, nun bide puxka bat egin eta polizak arrestatzen dituen.

—Hea! Xofur hori, nun ibilia ote da? Manera txarrak dira hoik guziak! Autoak bide guzia beretzat behar du...

Amerikanoak:

—Ma... ma... ne... ne... ra txarrak? Ez dut uste. Emazte gaiaren ikustera noa memento be-rean.

Polizak orduan:

—Gizon frexkoa behar dik ikusi nexka gazteak. Eta, horiek hola, sartu zaizte laster etxerat.

Ahetzeko herrirat arribatzean, gure Matti-

nen bizikleta han zagon paretaren kontra, goizean utzi bezala.

Hartzen du eta etxeari buruz abiatzen, gosen hasia baitzen.

Etxean sartzen da pulliki pulliki, miatuz xoko guziak, baitzakien salda segur egina nuela, eta oilaskoa, hiltzen ikusia, hura ere errekitzat bazela. Ez bazen olioarekin egina, urinarekin bederen.

Denak menean suertatu zitzaizkon eta lotuzen afaltzen.

Jan ondoan, xutitzen da eta ohetik sentitzen nuen erraiten:

—Bapo, gizona! Ez nauk hain gaizki lo iterat joaiteko!

Heldu da ganbararat kantuz murmuran, eta oihi egiten nau:

—Etxe huntan jendea lo dago?

Eta ni itzulia ixil ixila bertze alderat, ez diot erreputarik emaiten, nun hauzoko senar emazteak hor heldu diren ateari joka. Mattin badoa leihorat eta galdatzen:

—Nun ibilki zarete?

—Luik erran gaitu etzinela oinon etxerat sartua eta Mayiren ganat heldu ginen. Zer da? Lo bederen?

—Lo, ez dakit. Hilak baino gehiago ez du mintzatu nahi.

Gau guzia lotan bezala pasatu ginuen, eta biharamunean heldu gure ote pikatzailea bere langileekin eta Mattini galdegiten:

–Zer denbora egin behar du egun?

–Nik ez zakiat. Sukaldean segurik galerna duk.

Eta orduan iduzkia agertu zen egun guziko.

MOBILETA BERRIA

Bazkal ondo batez, senar emazteak lotzen gira beribil ixtorio batez. Mattin mobiletaren alde eta nik bizikleta nuen hautatzen.

Mattinek, lehenbiziko mobileta zahartuxea baitzuen, deliberatu zuen berri bat erostea.

Ortzegunetan gure bidean pasatzen zen autobusa Baionarat gateko, eta erraiten nau:

—Egun banoa. Mobileta eder bat behaut erosi. Erosten badut, hemen naiz etxean... Orai biak eta erdiak dire... Lauak et'erditako... hemen behar nuke izan. Edo bertzenaz autobusaren tenorean sei orenetan, ez badut iten afera.

Lauak et'erdiak pasatzen dire. Seiak ere ba, eta nere gizona batere ez heldu.

—Jes —ene baitan egiten dut—. Min hartu ote du? Ala norbeit atxeman du hor barna, usaia ez galtzeko?

Uda baitzen, behiak deitzi eta igortzen ditut sororat. Hantxet nindagon heieri begira, ene baionesa gogoan.

Ilargi xuria agertu zen. Elizako orenak jotzen ditu hamarrak. Mobiletaren partez senditzen dut *Solex* baten arrabotsa.

Uste izan nuen Mattin zela, bainan hauzoko mutil bat heldu zen, jakinaren gainean mobileta super hura behar zuela begiztatu, eta erraiten nau;

—Zer? Hemen egoki zira? Zoazi oherat. Segur hor dela bere usaiako lagun zonbaitekin.

Hura etxerat gan zen eta ni oherat biluzi gabe, nere muntra aldean.

Orenak joan, huna bi orenak jotzen. Zer senditzen dut kanpoan? Auto bat.

Argiak hilak, jeikitzen naiz atearen hegira, uste istripu zerbeit gertatu zitzaion.

Hortxet urratzeko irriz ari zen bere lagunekin. Autoa idekitzen dute. Zer ikusten dut? Bizikleta.

—Nun duzu mobileta?

—Han utzia. Zaharrari motor berria emanen diote eta zuk izanen duzu desir zinuena.

Baziren hiru lagun. Sukaldean sartzen dira eta gose zirela erraiten naute.

—Nun ibili zaizte? —galdegin nioten.

Mattin hasten da kantuz:

—Mari gaizoa, ez kexa. Ongi ibiliak gira. Denak erranen daukitzut. Magasinan izatu naiz, aterak egin, gero ostatuan sartu, han denek eza gutzen ninduten, batek baso bat, bertzeak berdin, ta gero gose nintzen. Laskanoteguy hau eta hunen laguna haragi gorria gorria jaten ari zi-

ren, arno on baten ondotik; ta nik ere hauk bezala egin dut. Gero, janaren ongi disihitzeko, pilotan arizan gira. Gero zer nahuzu? Autobusaren tenorea pasatu da eta hauek ekarri naute.

Omore gaitzean baitzen, atakatzen nintuen erranez:

—Emazu pertsu bat!

Nik ezetz, bainan hura hasi zen.

Ilarra saltsan berotu lukainkarekin, hura jan zuten, gero etxerat partitu ziren.

Biharamunean, damutu zitzaion mobileta zaharra han utzirik arrimatzeke. Zer egin zuen? Berria erosi.

Bainan egun hartan segituan etorri zen etxerat...

Semearen lehen Jaun hartzea

BUHAMIAK

Ez dut ahanztekoa izanen ortzirale egun hura. Mattin arats hartan pertsutarat gana zen. Berandu, goizeko lauak alderat, sartu zen. Unatua, lotan emaiten da.

Goizeko zazpiak eta erdietan, usaia zuen bezala, behien deiztera jeiki nahi zuen.

—Egun ez —nion erran—. Nihauk egingen ditut.

Gogotik on hartu zuen nere borondate ona.

Behiak deizten ditut. Kafe esnea edaten, horra nun goizean goizik buhamiak heldu diren sukaldeko leihorat.

—Agur, etxeko anderea —naute erraiten—. Ari zira lanean gogotik?

—Gogotik edo bortxaz, ari behar!

Ogia mahain gainean bainuen, atso ausartak galdegiten nau:

—Otoi, ekatzu ogi poxiño bat, zerbeit barnean emanik.

Nola bezperan, ortziralea, usaia nuen bezala makailla egina bainuen, emaiten diot, ogia bi parte eginik, haren barnean.

—Egarri nauzu. Baso bat arno edan nezake. Biharko ere xingar hexur bat... Gasna biziki maite dut. Segur naiz baduzula armarioaren barnean. Behar dautazu hartarik trantxa pullit bat ezarri. Paper pixka batean, aratsaldeko ongi nuke... aetxeko andere gaixoa, ilar gorria ikusia zaitut hortxet, otarre horren barnean. Nik, eta bereziki nerekin den lagun hunek, besta egun bat egiten du ilarra janez...

Ni ere aspertua nintzen hoikien amoina galdeez, eta erraiten diotët:

—Kasu emazue. Nagusia ohean dago eta, ez bazaizte fitesko partitzen hemendik, asarretuko da.

Baten errepostua:

—Ohean balin badun, aski din lo egitea.

Mattin jeikitzen senditu nuen. Pixa egin zuen untzi batetarat eta pulliki pulliki lehiorat hurbildu.

Gaineko lehioa xuxen beherekoari parez baitzen, buhamia han zagon bere ogia eta makailla eskuan, Mattinek botatzen dio burutik behiti bere pixa, arrosatuz burua eta bere poka-dua.

Buhamia harritu zen! Hasten da oihuka, madarikatuz denak. Mattinen irria!

—Lo iteko erran naun? Ikusiko dun atzarrita nolakoa naizen.

Ez ziren satifatu etxe aintzinean oihuka ari-
tzea. Hogoi metra egin eta berriz hasten dira.

Hauzoak ateratu ziren kanporat eta batto
etorri zen gure ganat galdeginez:

—Zer pasatzen da hemen?

Mattinek, urratua irriz:

—Bataioa! Bataioa!...

* * *

Mattin maitea:

Zure ixtorioak buruan,
trixtatzen naute orduan,
bainan badaukat goguan
laster izaitea zure onduan.

Zu partitu zinen
mundu huntarik,
ama semeak
hemen utzirik;
geroztik ditugu
begiak usu bustirik,
sukaldea dugula
sekulakotz husturik.

Xalbador eta Mattin Xuberoan

URTE ZAHARRA

Urte zaharra akabatzerat doa. Laster urte berria.

Badu zonbeit denbora, gure Mattin Sarako gazteriarekin ibiltzen zela urte on desiratzen etxez etxe.

Gazte andana dat fandangotan, akordeonista soinulariarekin. Fandangoaren artean, Mattin pertsutan artzen zen. Maite zuen handizki Saratar jendea!

Pertsuaren ondotik, sukaldetako bisita egin zuen, bazenez zintzuraren freskatzeko zerbeit: berdin salda bero xorta bat.

Supazter xokoan, xaharrak egoiten ziren haren arribadari beha. Muxu goxo batzuekin errezibitzen zuten. Lorietan entzuten zituzten Mattinen pertsuak.

Munduko filma ederrenari baino gustu gehiago hartzen zuten haren ditxoeri.

Hasi arratsaldeko bi orenetarik, zazpiak ar-

tio ibiltzen ziren urte berri bezperan. Afari on bat egin lagunekin eta gero oherat.

Biharamunean, zazpitan jeiki, baratzuri salda hartu ta berriz beren itzuliaren egitera gan behar.

Urte batez, uria jauts ahala ari zuen. Soroz soro ibili behar. Ur erreka bat bazen pasatzeko.

Mutil gazteak jauzika ibilki ziren. Mattin ordukotz adinean joaiki.

Batek erraiten dio:

—Pasa zaite bide hertxi hortarik. Luzeago izanen da, bainan hobe duzu. Bertzela, irriskatzen duzu urerat erortzea.

Mattin, berotzen hasia, espantuka hasten da:

—Ni erori? Ez diat uste!

Sartzen da erreka barnean. Harri zabal batzu baziren. Heikien gainetik abiatzen da eta patatras!

Urak gorasko baitziren, trenpa aldi bat ona hartu zuen.

Bi mutillek hartu zuten besotik eta kenka txarretik atera.

Ilun beltza zen memento hartan. Hain xuxen, bisean-bis, etxe batetako argiak piztu ziren eta hango nagusiak deitu zituen, bozak entzun eta:

—Zatozte barnerat. Hain segur, zerbeit hartuko duzue?

—Nik segurik zure arropak, prestatzen balin banauzkitzu —dio Mattinek.

—Zer arribatu zaitzu?

—Ori: *patinage artistique* egin dut urean, diren harri xabal hoien gainean.

Etxeko andreak laster ekarri ziozkan arropak. Iduri zuten harentzat eginak.

Urte pare baten buruko, utzi zuen Sarako itzulia.

Gazteek ere orduko ohidurak abandonatu dituzte.

Halere, Sarako Mentta hoitarat noiztenka gaten ginelarik, adinetako jendeek galdegiten zioten, noiz behar zuten berriz ikusi urte berrikari; ez zirela gehiago ohartzen noiz pasatzen zen urte xaharra.

Mattinek:

—Ez; ez naiz berriz hasiko. Zaharregi naiz orai. Begote gazteak!

Nola urte hau bururatuko baita laster, Mattinen adixkide Euskal Herriko jende guzieri, bihotz bihotzez urte berri on!

* * *

Ez ditut ahanzteko
Sarako egunak,
bai heiek zintuela
funtsezko lagunak,

urtatsetan agurtuz
adixkide denak,
zorion beroenak,
zer orroitzapenak!

BEHI GORRIA

Mattin tratulari ona zen, makiña bat merkatu kurritua. Miga gazteak erosten zituen eta uz-tarrarian hezten. Hauzoko gizon batek erraiten zion:

—Zuk ahuntzak ere uztartuko zinuzke, adar-rak izanez geroz.

Beti muntatu nahiak zituen behi gorri eder hoietarik.

Mattiu deitzen zen tratulant Aheztarrak, erakusten dio, merkatu egun batez, behi xar-mant bat, gure Mattini osoki gustatzen zitzaio-na.

Hasten dira solasean biak, bat bertzea be-zain tirantea.

Tratua finitzeko, badoatzi ostaturat. Han la-gunak atxemaiten tuzte, eta hasten dira gure bi gizon espantuen atakutzen:

—Fini zazue hortik, hasia duzuen lana. Mat-tiu, zuk eremaiki diozu behia etxerat eta horra afera arrimatua.

Bainan Mattiu ez zen oraino arras akort. Nolazpeit finkatzen dute behiaren balioa.

Aratsa hurbiltzean, desir ginuen behi fama-tua etxeratu zen. *Gorri* eman ginion izena.

Biharamunean uztartu ginuen *Gorri*. Idi baten heinekoa zen. Hain zen azkarra!

Hauzoek aditu zutenean behia erosi ginuela, etorri ziren ikustera.

Batek maingueria zuela heien behiak, bertze batek umatua zela, galdegiten gintuzten lanerako.

Prestu prestua norat nahi gateko on zen. Bainan bazuen lagun bat berekin segitzen zuena: gure Juki handia, zakur *berger* aleman maitagarri bat.

Lurra itzultzen zutelarik, gure Jukik Gorrik bezenbat urrats egiten zuen, uste zuelarik laguntzen zuela bere ondoan izanez.

Nagusiak oihu bat egiten zuenean behieri, xuxen iraultzeko bere hildoa, zakurrak kuxean *Gorri* autsikitzen zuen, obediartzeko.

Lana finitu arte itzul eta biraka, mihia luzatua, irakusten zuen bere borondatea. Buruetan arribatzean, bere *Gorriren* muturreko arrapoa milikatuz garbitzen zion.

Handik laster, gure behia umatu zen. Xahal bat ederra egin zuen. Hartarik egin beharra ginuen ondoko egunetako uztar behi eder bat.

Ongi erdi zen. Aratsa izanki eta oherat joan ginen.

Gure behiaz luzaz solasean arizanik, Mattin

jeikitzen da, ikusteko bere ama umeak. Umea xutik, saltoka abiatua. Bainan ama! Lurrean etzana zabal zabala!

Pusako bat eman zion higitzeko, bainan debaldetan. Hila zen ordukotz!

Mattinen pena! Nigarrez ari zen. Laster maraxalari telefonatu zion, eta laster hura ere etorri zen. Berantegi! Gure behia deusetako orai!

Kanporat ereman ginuen eta estali. Bi egun han egon zen.

Gure Jukik ez zuen kitatu. Haren ondoan egon zen, jan edan gabe, begia tristerik.

Gero eraman zuten erretzerat. Akabo gure Gorri!

Xantza guziek segitzeko, denbora ederra izanki eta pikatzen dugu belarra.

Gure Mattinek ondoko astean gan behar zuen Eskualtzaleen Biltzarrerat eta belarrak nahi zituen sartu orduko.

Bainan aste guzia uria egin zuen eta urak atera... Gure belar metak joaiki ziren igerika xalupak bezala, eta soro guzia garbitu.

Lagunek erran zioten:

—Ez duk xantzarik, Mattin! Lehenik behia hil, eta orai belarra urak ereman.

Mattinek, bere pena gordez, ihardetsi zioten:

—Zer nahi duzue? Gure Jainkoak bazakien, behia hilez geroz, ez nuela belar beharrik!

Xalbador eta Mattin Alduden, 1960-an

ATERALDIAK

Semea ttikia zelarik, bere aita Mattinek segitzen zuen eskolarat, bizikletean.

Felix hauzoko gizon bat kurutzatzen du eta harek erraiten dio:

–Nundik heldu zira, Mattin, tenore huntan?

–To, zer nahuk? Mutikoaren segi nintuan, bazkaldu diat arrebaren etxean eta orai banao atsoaren ganat.

Harek, bere muntrari behako bat emanik, erraiten dio:

–Zaude oinon oren erdi bat gehixago eta berriez tenorea duzu bilarat gateko...

* * *

Mattinek, teatro eder bati begira baino gostu gehiago hartzen zuen bere behien erdian.

Tratuan usu artzen zen. Feria egun batez behi andana batzu baziren lerroan estekaturik. Makiñunak zabiltzan erosdunen artean.

Mattinek bat begiztatu zuen. Hura zen ederra! Saltzaleari erraiten dio:

—Gaizo behia, zer gertatu zaio? Begi batetik ikusten du bakarrik?

—Hori ez da deusik! —erraiten dio makiñunak—. Beira zozu ongi horren larruari: behi fina eta gainerat gaztea...

—Zure ustez zonbat urte ditu? —galdatzen dio Mattinek.

—Zazpi urte, adin gordinean oraino...

Mattinek erosten du behia. Handik laster jakiten du bere behiaren umea hauzorat saldua zela. Hango nausiarri erraiten dio:

—Zuk erositia duzu behi okerraren umea?

Harek:

—Bai.

—Gaztea da oraino? —dio Mattinek.

Hauzoko gizon hura irriz karkailaka hasi zen...

—Makiñunaren arabera hameka urte.

—Hameka urte? Ez da posible! Amak zazpi ditu bakarrik...

Ondoko merkatuan, buruz buru egiten du bere saltzailearekin:

—Errazu: zure behia Ama Birjina baino gehiago da? Amak zazpi urte eta haren umeak hameka?

* * *

Bertze hau Mattinek kondatua: haren aita-txiren denboran bazen atso bat, Sebedin zuen izena, eta hura sorgina deitzen zuten.

Denak laztuta egoiten ziren, harek kondatzen zituen sorgin ixtorio eta sorginek ordu hetan egiten zituzten sorginkeriez.

Denbora hetan, jendea oinez ibiltzen zen mezetan, eta, zerbeit jakin nahi zutenean zer aro egin behar zuen edo berdin norbeiten berriak, kuxean Sebedinen ganat joanen zirela hasten ziren elgarren artean.

Sebedinen hauzoko gizon bat, egun batez, aro ederra izanez, belar pikatzen hasi zen.

Errekan bazen iturri bat eta Sebedin xuriketen egiten ari zen.

Belar pikatzaleak opotsa gerrian zaukan, harria barnean, batere urik gabe. Sebedinek hartzen dio eta urez betetzen. Gizonak ordu berean atsoaren arpegirat botatzen du, erranez:

—Erraiten baitute sorgina haizela, ez dun haatik pentsatu zer egin gogo nuen?

Geroztik gure gizona trunkildu zen, ez zela erraiten zuten bezain sorgina...

* * *

Mattinek ez ongi bat senditu zuenean, joan zen medikurat.

Ondoko astean Xalbadorrekin gan behar zuen pertsutan artzera eta harek erran zion:

–Zendako joan hiz medikurat? Joanez geroz, beti zerbeit atxemaiten die.

Xalbador ere eritu zen. Medikuak rejiman eman zuen hura ere.

Urte batez, senar emazteak Arbonarat etorri ziren ardiekin bazketaŕat. Etxean ahantzirik bizar egiteko tresnak, etorri zen gure etxerat. Nola San Martinak baitziren, Mattinek senar emazteak gonbidatu zituen bazkaltzera.

Bazkaltzen ari ginelarik, Mattinek galdegiten dio Xalbadorri:

–Zertan haiz osasunean? Medikuak zer erran dauk?

–Erran naik sendatuko naizela; bainan luze.

Bertzeak beretik:

–To, xantza duk! Hik bederen badakik ez haizela kuxean hilen...

* * *

Bidean zoalarik, ezantza depota baten aintzinean gelditzen da Mattin. Gizon bat sahetsean trufaka hasten zaio:

–Errazu, Mattin: lehengoan ikusi dut zure autoa pasatzen batere xofurrik gabe. Nun zinen?

–A, zer nahuzu! Asto handiak ikusten ditudalarik, gordetzen nauzu...

* * *

Mattin Aheztarra nork ez du ezagutu? Behin

bi gizon ari ziren solasean, Mattinen ixtorio baten kondairan. Batek zion:

—Horren talenduarekin abokat bat egingen zen.

Neska gazte bat aldean zagon eta harek, bururatzeko hasia zuten saila, erran zuen:

—Apez izan balitz ere, kofesor ona izanen zen.

Denak irriz lotu ziren.

Zerbeit makur balin bazen ere, han behar zuen, gauzak beti ongi jujatuz.

Etxean ere griña bat bazuen urtea hastean: urte ondarraraino zer nola iragan behar zuen gure bizi moldeak.

* * *

Ameriketarat joan zirenean, Mattin eta Xalbadorrek Xarles Iriart zuten beren gidaria. Dena kontseilu, dena manamendu artzen zitzaioten beren xefa.

Egun batez, garbitzeko sala batean zirelarik, Xarles Iriart ohartzen da Mattinek lazoki hortzak brozatzan zituela, eta erraiten dio:

—Errak, Mattin: hortza horiek nola garbitzen dituk? Badakik eta, ontsa garbitzen badi-tuk, hatsa hobeki hartuko dukala.

Bertzea ez baitzen lotsatzen erreputaren emaitako, erraiten dio:

—Gaizo astoa! Zer duk: hik hortzetarik hatsa hartzen? Nik ez behintzat...

Eta Xarles *tanpa!* ixildu.

* * *

Igande batez, Getariako osabak, koziner ona baitzen, gonbidatzen ditu Mattin —gaztea zen oraino— bere ait'amarekin, bazkaltzerat.

Mattinek katiximan ikasia zuen ortziraletan mehe eta barur egin behar zela. Orduko usiaia zen ortziraletan arraina jateko. Laborari etxe gehienetan makailla jaten zen, ilar edo patata zonbeitekin.

Igande hartan, osabak, salda ondoan, ekartzten du plata eder bat ongi apaindua eta zerbitzatzten hasten da.

Mattinek, ikustearekin usaiatz kanpoko jateko moldea, erraiten du:

—Zer? Igandearekin arraina?

Denak irriz hasi ziren, zeren Mattinek uste zuen arraina mehe eta barur egunean baizik etzela jaten, etxean hala egiten zelakotz bakarrik.

Nola osaba hura *Dames de France*-ko komis ibiltzen baitzen, pasatzean etortzen zen gure etxerat eta galdegiten Mattini:

—Gosaria prest duk?

—Bai; nahi duzunean.

Osabak atakatzeko:

—Zer duk jateko: arraina?

* * *

Herriko bestak zirelarik, Xalbador eta Mattin gehienetan han izaten ziren pertsuetan artzeko.

Bazkal denboran, pilota partida artean, pertsu batzu botatzen zituzten jendeen jostarazteko.

Pilota partidaren ondotik, musika soinua. Han ere maite zuten aurkitzea gazteen artean, nahiz holakoetan adinetako jendeek ere dantzatzeko duten. Gure pertsulariak, airosturik, dantzari eta fandangotan aritzen ziren.

Egun batez, Mattinek, dena debrukeria baitzen, erraiten nau:

—Barda, dantzatu dut atso lodi lodi batekin. Hain zen lodia, nun nere beso laburrek ez baitzuten inguratzen ahal haren gerri zabala. Baina ez naiz batere unatu harekin.

—Nolaz ez? —nion ihardetsi.

—Ori! Bulardegi bat bazuen izigarria! Nere kokotsa haren bularraren gainean pausatzen nuen, hain justu neurritat heltzen bainintzen, eta etzen lokartzerik. Astokeria batzu erraiten niozkan artetan, eta, irriz lotzen zelarik, haren bularrak eta nere burua saltoka hasten baitziren.

—Eta gau guzia harekin arizan zinen? —nion galdegin.

—Ez, ez. Xalbador hurbil egotu zen nere zinemari begira eta laster joan ginen ostaturat. Gaiak ez zuen parerik izan. Jendearen irria beharko zinuen ikusi!...

* * *

Mattineri ixtripu izigarri hura gertatu zi-

tzaiolarik, jende frango izatu zitzaion bisitaz. Halere memoriua beti xuxen zaukan. Lagun bategaldegintza zion:

—Errazu, Mattin: memento lazgarri hartan ez zira izitu, bertze mundua zure begien aintzinean ikustean?

—Izitu? Baterez! Izan nintzen San Pedroren ateraino, eta harek gibelerat igorri nintuen, ttipiegi nintzela eta pixka bat handitzean hartuko nintuela...

* * *

Gure Mattin Aheztarra,
norat ote joan zira?
Nere gogoa trixterik dago
zeruetarat begira,
hedoi arteko dirdira,
iduri baitu izarra! (*bis*)

Urtxo xuriaren pare
hegaldatau izan zare,
zure hegala hautsiak diren,
ez da berririk batere;
esperantza galdu gabe,
parabisuetan zaude? (*bis*)

Garen gu bi alarguntsa,
otoitzez galdez laguntza,
zuen arima bakean daike,
badugula esperantza,
atxik zazue guretza
xoko bat, gure egoitza. *(bis)*

Jiten denean orena
ez gaitzazue kondena;
gure hemengo berriak eta
hor duzuen zoriona,
elgarrekin iragana,
berrituko dugu dena. *(bis)*

Zure hauzoko Battitta,
bi urte hil izan baita,
elgarren lagun zinezten eta
zinezten funtsezko aita,
zuen parerikan ez da,
konprenitzea errex da. *(bis)*

Parisen. Ezkerretik: Ernandorena, Mattin, Xalbador eta Mitxelena.

BERTSU LANEAN

Beti danik Eskual Herrian izan dira bertsulariak. Baina nor ziren? Zer gisetarat kantatzen zuten? Horiek guk ez ditugu ezagutu... Gure haur denborakoak ziren Matxin Senpertia eta Panpale Luhosokoa.

Matxin ezagutu nuen ene aizpa bi bitxien bataioan. Sei urte nituen doi doa. Halere ordurkantz kantua maite nuen, eta Matxinen ondoan bazkaldu nuen, hobeki entzuteko haren ateraldiak.

Urteak joan ziren. Han hemenka aditzen ziren bakar batzu ditxo eta pertsu moldatzen artzen zirenak.

Baina beti izaiten baita norbeit ofizio batean sustengaitzale, hemen ere hala gertatu zen Ernardorena jauna. Oso bertszalea baita eta pertsuaren balioa konprenitzen baitu barnatik.

Egun batez deliberatu zuen behar zituela hemengo pertsulari fama zuten guziak elgarretarat bildu; eta hala entseiatu zen. Ez ditu pazientzia-

rik gabe egin. Egun, baten etxean, bihar bertze batean, eta hola andana bat atxeman arte. Bere egin ahalak egin zituen, eta nolazpeit hamar bat nere orroitean bildu zituen.

Lehenbiziko pertsu saioa egin zuen 1946-an, Donibane Lohitzunen. Han zirenak: Etxahun Xiberuko; Xalbador Urepele; Iriarte eta Zubikoa, biak Bankakoak; Capdeville Arruntzkoa, hunek ordukotz adin handia zuen; Inzaby, Iriart eta Xetre, hiruak Hazpandarrak; Errexil Urruñarra eta gure Mattin. Geroztik denak elgarren lagun egin ziren.

Pertsu saio horiek on egin zuten, partikulazki publikoarentzat. Hemengo jendeak baziren, egundaino aditu ez zituztenak beren denboran.

Bazuen Ernandorena jaunak talendu gai emaiten: banazka, hirunazka eta hobekienik buruz buruka. Alde batetik publikoak hola frogatu zituen Xalbador eta Mattin, biak zirela hobeenak: jostakinak, berdin irri bezala, nigar eginarazteko, asko gaietan.

Elgarren karatera ezagutzen zuten. Gogoan zituztenak aise botatzen zituzten elgarri, batere karratxurik gabe. Bazakiten gaia eman ordu bat bertzearen atakadan hasi beharko zutela; eta, batek zerbeit erran ordu, bertzeak handiagoa botatzen zuen, eta jendea orduan jostarazten zuten. Ez da Eskual-Herrian xokorik, Xalbador eta Mattinek kurritu ez dutenik. Denetan maitatuak ziren. Askok tokitan «Laurel et Hardy» deitzen zituzten.

Nork ez ditu entzun plazetan lagun arteko

bazkari batzuetan? Jendea metaka biltzen zen heien inguruan. Zinez elgar maite zuten! Elgarri ziren estekatuak. Bat bertzea gabe deus ez zirela iduritzen zitzaioten.

Gogoan ditudalarik! Zonbat eta zonbat itzuli eginak biek, batean egunez eta bertzean gauaz; beren piaia, ixtorioz edo bertsu berriak moldatuak elgarri kantatuz. Bidea luzea izana gatik, ohartu gabe kilometroak pasatzen ziren, solasean iraganez.

Behin batez, Donapaleuko ondoan den herri batetarat joanak ziren kermeza batetarat. Beti jan edanak ausarki bazituzten. Besta finituxea zen. Mattin katarro tzar batekin zen. Sakelako mokanesa ateratzen hasi zen, zintzatu beharrez. Bisean-bis zuen gizon batek, uste izan zuen moltsaren hartzera abian zela pagatzeko beren otruntza, eta erran zion:

—Ez zazula holakorik egin. Ene inguruan direneri, nik pagatuko ditut.

Xalbador aldean baitzuen, boza apaletik Mattini buruz erran zion:

Gaizo zozoa! Ohartzen nauk ez dukala nik bezala ezagutzen. Ez zuan aise lerratuko pagatzera... nere gisa.

Egun hartan kermeza zen. Ondoko igandean herriko bestak. Nekatu egiten ziren erematen zuten bizi moduan.

Handik laster fama puxka bat bildu zuten eta Gipuzkoa alderat galdegin zituzten. Bizkaian eta Naparroan ere bai.

Beren hastapeneko bertsulari lagunak Basarri eta Uztapide zituzten. Lagun oso onak.

Basarriekin asko gauzez argituak izan dira, gizon jakintsun handia zelakotz. Mattinentzat profezur baten pare izan da haren erakaskuntza.

Uztapide ere bertsulari fama handikoa, estimu neurririk gabekoa. Haren solasak funtsezkoak dira. Kontseilari zuzena. Mattin nahi izan zaio beti jarraiki. Manuel Uztapideren konpainian ez da sekulan aspertzerik.

Nola Xalbador urrun bizi baitzen Mattinenganik, frangotan Urruñako ostatu batean gelditu egiten ziren, tenore berean joaiteko gisan. Hantxet pokadilloa jan eta batek han berean uzten zuen autoa, eta biak batean gaten ziren.

Zonbeit aldiz, Xalbadorrek pertsuak etxean moldatuak izaten zituen eta gogoan atxikiak; eta Mattini, bidean joaiki zirelarik, kantatu egiten ziozkan. Harriturik egoiten zen Mattin, zonbat aldiz ausnarratuak izaiten zituen, hoin aise kantatzeko.

Ernardorena jaunak segitzen zituen gure pertsulariak, nun nahi kausiturik ere. Egun batez erraiten diote:

—Gan behar dugu, Basarri, Uztapide, Xalbador eta Mattinek Pariserat. Hango eskual etxea behar dugu bisitatu.

Joan ziren. Mundu bat omen zen bildua. Meza ere entzun omen zuten ostatuan berean. Mattinek beti beretik:

—To, gure herrian ere, ostatuan emaiten

balu meza gure erretorak, beharba jende gehi-
go bilduko luke.

Gero, *Lido* Pariseko teatro ederrenetarik bat izanki eta harat gan behar zutela abiatu ziren. Bainan han behar zen, sartzekotz, jaun haundiak bezala muntatuak izan. Bertzela etzen sartzerik. Hain xuxen, ate zaina Baigorriarra zen, eta harek ezagutzen zituen gure bi gizon fama-
tuak eta sartzerat utzi.

Jarri orduko, Xalbador lo zurrungan eman zen. Mattin aldiz erne ernea, hango neska ederrak ikusita. Heien gorputz ederra! Dena lore, dena argi. Xutik egotu omen zen espektakla denbora guzian.

Geroztik ere izatu ziren Parisen, orduan Bassariren partez Mitxelena, beti Ernardorena jaunarekin.

Memento xoragarriak iragan dituzte beren denboran. Bixtan da, ez nekerik gabe frangotan. Erran ditake beren biziko pasaia konplituxea zutela, eta gauza guziek badutela fin bat.

**Ameriketan. Mattin, Xalbador, hunen bi arreba
eta koinata.**

AMERIKETARAT

Xarles Iriart, Donibane-Garazikoa, okupatzen zen paperez, Ameriketarat gan behar zuten jendeentzat.

Egun batez, 1960-an, deliberatzen du, behar dituela Mattin eta Xalbador berekin ereman hango tokien bisitatzeko. Gure bi pertsulariek baietz eta baietz, on hartzen dute haren mandatua.

Pariseraino treinean joan ziren. Han arribata, *Boeing 707* egundaino ibiliak etziren aireko abion ederrean hegaldatu ziren Californiarat.

Zer goxotasuna barne hartan! *Hotesse de l'air* nexka paregabeak, jenden artean harat hurnat, zerbeit eskas zutenez galdeginez edo berdin irri pollit bat erakutsiz. Gure enperadoreak trebatzen baitziren ixtorio pullit batzuen heieri kondatzen.

Bisitatu zituzten Reno, Backersfield, San Francisco eta bertze ainitz leku eder. Hango za-

baldurak! Bistaz ikus ahalikako eremuak. Etxeak taulaz eginak, lur ikararen gatik.

Zer arrakasta ez dute izan gure pertsulariek! Kilometrak jendeak egiten zituzten heien agurtzeko. *Pique-nique* asko bazen, zikiro besta eta gaineratiko. Eskualdunek zinez han estimatzen dute elgarretaratzea, pertsu, kantu eta musika, orotarik jostagailutzat. Xoko guzietarik heldu ziren jendeak, Mattin eta Xalbador mintzatu beharrez, asko baitziren sekulakotz han geldituak bizi moldearen gatik.

Aste guzietz gure amerikanoek berriak igortzen zituzten. Zer egun xoragarriak! Alde guzietarik lagun arteko batasun bat: batzuek bazkal-tzerat, bertzeek afaltzerat, eta hola iragan zen ilabete osoa.

Bainan guretzat etzen arras berdina izan. Mattinek, partitu aintzin, bere osaba eman zuen etxearen zaintzeko. Egun hartan berean heldu zaiku osaba bere autoan. Hartzen ditu bere puxkak, eta bazuen ere gauza bat konprenitzen ahal ez nuena, eta galdegin nion:

—Zer duzu kartoin luze horren barnean?

Harek errepusta:

—Xirioa.

Eta ez nuen kasurik egin.

Aratsa etorri zenean, afaldu ta gure osaba oherat badoa; semea ere bai.

Ni baxeren egiten lotu nintzen. Ura eskasian, etxe aintzinean den punparat gan nintzen bila, kuraia handirekin, artzain ona nuelakotz zaintzeko.

Sukalderat sartuta, leihoak hurbiltzen ditut arras hetxi gabe. Zer entzuten dut? Arrabots bat etxe aintzinean. Lotzen dira beren gisako solas bitxi batean:

–Pitxi, pitxi, pitxi...

Nola osaba gainean lo baitzagon, xerri gizendu baten pare, korrokan zen. Oihu egiten diot:

–Osaba, iratzar zaite. Norbeit bada gure etxe aintzinean.

Hura zen bezelakoarekin, saltoan jeikitzen da eta leihorat agertzen.

–Gabon, jauna –diote gure gizonek. Hiru segurik baziren.

Gure osaba ez baitzen konplimendu gose, erraiten diote:

–Nun ibilki zaizte tenore huntan? Ez ahal dakizue Mattin gaur Ameriketako bidean doala?

–Barkatu; ez ginakien. Bainan andrea bederen etxean da?

Han nintzen ba, osabaren gibelean, daldaretan. Eta harek:

–Bai, etxean da. Aspaldi lo dago. Zer nahi duzue?

Hitz hoik aditzearekin, gibelerat partitu ziren, deus erran gabe.

Gure osaba ez baitzen trankil, jausten da beheiti. Bere kartoin luze hura hartzen du eta idekitzen. Zer zuen? Karabina bat...

Badoa kanporat, bere autoa han baitzuen.

Magasin batetako *representant* bat zen. Tiro bat tiratu aireari, enkas hor baziren.

Barnerat eta, behereko ganbaran atea dar-daraka.

Zer pasatzen da? Osaba, semea, ni, denak izituak gaude. Pulliki pulliki hurbiltzen gira ateari buruz eta pusaka hasten.

Hura bere karabina, kartutxak emanik, prest dago tiratzeko, noiz aterako den, barnean den debrukeriari.

Ikusi bai ikusi, zer ikusten dugu? Gure xakur ttikia, ganbaran preso gelditua.

Zer hatsa hartu ginen memento hartan, erranez elgarri ez ginuela Mattini idatzi behar hola-ko berririk.

Ilabetea pasatu zen. Gure amerikanoa heldu da etxerat:

—Zer berri da Ahetzen? Ongi pasatu duzue bakantza denbora?

—Ongi? Ez zuk bezala, ez.

—Zer da bada: makur zerbeit?

—Ez, ez. Zu gan zinen egunean, etorri dira gizon batzu zure galdez. Gu izitu gira, ustez gaiztakeri zerbeit egin beharrez ote ziren.

—Ez kexa. Ni segur naiz ixilka heldu zirela tenore hartan nihork ikusi gabe, eta berriz etorriko direla.

Ez zuen huts egin. Ondoko igandean, Mattin Luzaiderat gan zen pertsutan artzerat. Aratsean hor heldu dira berriz. Leihorat gan nin-

tzen. Semea eta biak ginen bakarrik. Galdegiten dute:

—Mattin etxean dago?

Nik baietz. Etzen Luzaidetik oinon etorria.

—Ikusten ahal dugu?

—Ez. Maluruski, sukar handi batekin dago ohean. Medikuak errana dio ez jeikitze. Zatozte igandean, hamarrak aintzinean. Itsasurat gan beharra da.

Igandea heldu da. Hamarrak pasatzen dira. Mattin partitzen da Itsasurat. Horra nun gure gizonak heldu diren, hura gan eta:

—Egun ikusiko dugu, beraz, Mattin?

—Zoazte Itsasurat. Han atxemanen duzue.

Gan ziren eta Mattinekin mintzatu. Mattinek:

—Zuek zaizte gure etxean ibiliak, ni Ameriketara nintzelarik?

—Bai —diote gizonak.

—To, mutillak! Baduk pullitik pasatua gure etxean. Balukek filma baten iteko parada.

Hek harritu. Mattinek pentsatu bezala, bertsuak nahi zituzten egitea. Denen ahanzteko, elgarrekin hameketakoa egin zuten omere onean.

* * *

Zu hilikan ere segitzen
du pertsulariak,
jendeari egin araziz
nigar eta irriak.

Izanikan milaka poeta
zu iduriak,
ez tuzte sendatuko
zuk neri eman zauriak.

Sendatuko naizela
badut esperantza,
gain hortarik igorriko
nazula laguntza.
Ikusten zaitut otoitzean
jende beharrentza,
zu bezala izaiteko
zerua saritza.

Zu galtzean xoko bat
hemen dago hutsa,
geroztik joan zaizkit
gogoa eta funtsa.
Hil artio zuen
izpiritu aberatsa,
irri batekin utzi ninduen,
emanik azken hatsa.

BELARRETARAT

Urdazubitik mutil gazte bat etorri zen, Mattin pertsutarako galdez.

—Arratsalde on, etxeko andrea. Mattin etxean dago?

—Ez. Belarretarat gana da. Laster etorriko da, hain segur. Tiki gure xakurra hemen dago. Nagusia, seguraz ere, norbaitekin gelditua da solasean. Beira zozu gure xakurrari —nion erran—. Buzolaren orratza bezala ibiltzen du horrek burua.

—Zer derasazu? —erraiten nau.

—Ba, traktorran gana da. Etxekoaren arrabotsa entzun arte, ez da partituko hemendik.

—Ori, hortxetan heldu da batto! Bertze bat ere ondotik. Hoitan da seguraz zuen nagusia?

—Ez.

Ordu hartan gure xakurrak bi beharriak xut ezarri zituen eta jauzika partitu.

—Orai da, orai, gure Mattin. Ikusiko duzu hemen dugula bortz minuta gabe.

Urrunetik ezagutu zuen. Etzen bakarrik traktorraren arrabotsa, bainan kantuz ari zen: «Xarmegarria zira, eder eta gazte...».

—Bai! Zinez xarmegarria da horren boza!
—nintuen erran mutillak.

—Agur, Mattin. Belarrak idortu dira?

—Egun ez. Biharko esperantzan nago.

—Zure galdez nabil. Etorriko zira gure herriko bestetarat?

—Belarrak sartzen baditut, hitz emaiten zaitut jinen naizela.

Biharamun goizean, lehioak idekitzean, iduzki eder bat agertzen da Mulieneko etxe aintzinean. Zerua urdin urdina zen.

—A! Egun belarrak sartuko ditugu, hola segitzen badu.

Goizean botatu zituen traktorrarekin; eta aratsaldean, bildurik, kargatu ginituen denen arte. Belarretari guziak egarrituak ziren. Bazen soroaren errekan ur xirripa bat. Beti halako ttintaka bat senti zen haren ondorat hurbiltzean.

Botoilak bete ginituen ur fresko hartarik. Iduri zuten izerdiz bustiak. Hain ziren distirantak edari paregabearekin.

Bero izigarria zen egun hartan. Haritz haundi baten itzalpean jarririk, xapelak kendu ginituen.

Gizon adinetako bat bazen, itsusia zinez! Apoak bezain aho zabala zuen, eta gainerat hortzik gabea, animale afrus horrek bezala.

Mattinen atakadan hasi zen, buru kaskoa pelatua zuelakotz, erranez:

—Ez diat egundaino ilargi xuritan, aratsaldeko bortz orenetan, nere pokadilloa jan.

—Ba, eta gainerat hortzekin! —erraiten dio Mattinek.

Ereñozun, 1975-an. Ezkerretik: Azpillaga, Kosme Lizaso, Lopategi, Jose Lizaso, Uztapide, Lasarte, Mitxelena, Mattin, Xalbador.

AUTOAREN GIDATZAILE

Ekainaren hogioita laua zen, semearen komunionekeo eguna. Mattinek Xalbador gonbidatu zuen bazkaltzera. Etorri ere zen Urepeldar lagun batekin autoan. Harek berdin gonbidatu baitzuen haren alabak egin zuen egunean.

Bazkal ondo gaitza; denak omorean! Baztuek ihizi solas, zoinak sasoinen uso gehiago etxerat bilduak; bertzeek, berriz, arrantzan amorroinak eta angirak bizirik sarearen barnean bildurik, itzul eta biraka ibilki zirela.

Batek, espantu handiagoa erran beharrez, aldean zagoen eta, ihardetsi zioten:

—Nik ikusi ditiat, olio berotuaren barnean zirenak, eskapatu beharrez.

Zer gaiak pertsuen moldatzeko! Bainan gure pertsulariek bazuten bertze solasik. Biek zuten ideia auto bana erosteko. Bainan permisa noiz ukanen zuten?

Hain xuxen, Xalbadorrek biharamunean zuen permisako eguna. Tenorez erretiratu zen

etxerat. Gau guzia ametsetan pasatu omen zuen, bere *J.V. quatre* hura gogoan. Aspaldian itzuli bat egin nahia baitzuen hor barna.

Handik aste baten buruko, gure bi adixki-deak elgarretaratu ziren. Bixtan da gure Xalbador bere autoarekin jin zela. Zigarreta ezpainen-tan zuelarik, etzuen nihungo *Mercedes* ederrenaren jelosirik. Mattinek galdegin zion:

—Nola pasatu duk egun hori?

—Arras untsa... Koda? Katixima bezain ongi banakian. Xofurgoan ere maneran egin diat nere itzulia.

Mattinek, bere xapela buruan higituz:

—Neri ere gogoia emaiten dautak, kuxean *auto-école* hortan hasteko.

Lagun batzu baitziren heiekin, batek erraiten dio:

—Hik, Mattin, autoa gidatu? Ttipiegi haiz. Ez haiz helduko bolantaren menean.

Ixtant bat pentsaketan egonik, gogoratu zitzaion:

—Emanen diat zerbeit haltatzeko nere azpian. Ikusiko duk ez dudan nik ere bertzeek bezala eginen.

Ondoko ortziralean, Donibane Lohitzuneko merkatua. Mattinek usaia zuen aste gehienetan joaiteko. Maite zuen gauzen prezioen jakitea. Lagun frango ikusten zuen karia hortarat.

Lagunak utzirik, badoa deskantsuan *auto-école*-ko moniturraren mintzatzera:

—Agur, jaun Ara. Heldu naiz zure ganat. Be-

har nauzu egun batez hartu, autoaren gidatzen ikasteko.

—Nahi duzunean —dio moniturrak—. Heldu den asteartean, zato goizeko hamar orenetako.

Eguna etorri zenean, gure gizonak mobileta harturik, badoa eskolarat. Kodaren ikasten pasatua zuen aste guzia. Kasko onekoa baitzen, aise ikasi zuen.

Donibanen arribatzean, han zuen bere nagusia ate aintzinean. Sartzen dira biak autoaren barnean. Esplikazioneak emanik, abiatzen dira, ez sobera xuxen bidean, zeren gure xofur berriak ez baitzituen ezagutzen bitezak, beha kolpe bat eman gabe.

—Egungo baduzu aski. Orai zonbeit kestione koda horren gainean.

Hura bazakien dudarik gabe. Etxeratekoan, bere buruarekin egiten zuen:

—Ez nuke hain gäizki, koda bezain ongi banaki autoaren gidatzen.

Hola egin zituen dotzena bat itzuli. Moniturrak orduan:

—Bihar zato goizik. Lau edo bortz izanen zaretete permisaren pasatzeko.

Lehenbiziko biek ez zuten pasatu. Hirugarrena, Mattinen aldia zen. Inspekturra aintzinean, Mattinen ondoan, jartzen da. Moniturrak, gibelean. Hogoi metra egin orduko, argi gorriak. Zanza! arrasta kolpe bat izigarria emaiten du gure xofurrak.

Moniturra gibeletik hasten zaio zimiko batzuen egiten, inspekturra ohartu gabe.

Berriz partitzen da, eskuko arrasta laxatu gabe. Inspekturrak orduan:

—Badiat uste, hunekin zinema egin beharko dutan.

Halere, gure Mattin ez zen lotsatu. Bazoan aintzina, batere beldurrik gabe. Hiru itzuli karrikan eginik, geldi arazten du. Arrastatzen da, ba, bainan arrasta kolpea ez zuen goxoegi, ez.

Bere moniturrak hitzemana zion, usaian bezala gidatuz, aise iraganen zuela. Egun hartan, pixka bat zainetan emana zen. Halere, inspektur jaunak laudorioak eman ziozkan, reflexa bazuela erranez; eta merezitu zuen delako permisa hura.

Moniturrarekin lagun zelakotz hameketako on bat eginik, etxerat etorri zen, bere permisaren ageria eskuan.

Handik ondoan, bi zalditako furgoneta bat erosi zuen. Egun guziez ibiltzen zen harekilan.

Egun batez, bazoan Urruñarat, hango bikarioaren ikustera, pertsu saio bat zutelakotz ondoko igande batez.

Bidarteko bide handian arribatzean, estopa ez errespetaturik, español kamion zisterna haundi baten kontra sartu zen, eta Getariako aldetik heldu zen auto ttiki bat ere gainerat etorri zitzaion, eta gure gizonaren autoa xehatu.

Mattin gaizoa odoletan han zagoen. Eskuko

erria hautsia. Berin puxkak nun nahi bazituen sartuak. Poliza etorri zen. Medikua ere bai. Klinikarat nahi zuen sar arazi. Bainan gure Mattinek, ni ikusi gabe ez zuen joan nahi.

Ettxerat etorri zen koinatarekin, dena odole-tan. Garbitu nuen eta prest eman, zeren aratsaldeko lau orenetan operatu behar zuen, eskuko zaina moztua zuelakotz. Kuraia handirekin joan zen.

Operazioneko mahain gainean eman zute-nean, Darricau jaun medikuari pertsu bat eman zion. Beharba ez zuen nihork egundaino eman izan pertsurik operazione denboran.

—Naizen guzia emaiten naiz gure Jainko maiteari eta zure eskuen artean konfidantzarekin —zion erran jaun medikuari; eta segidan bertsu bat eman, lokartu aintzinean.

Ez zion dirurik hartu, egin zion lanarentzat; bainan egun batez ordaindu behar ziozkan bertsu batzuekin. Gogotik egin zuen. Estimua handia zuen Darricau jaunarentzat.

Biharamunean sartu zen etxerat Xanpunekin, xuri xuria. Egundaino ordu artio ez zuen hainbertze pikurik hartu, eta aratsean gan behar zuten Xanpunek eta biek Senpereko trinket batean pertsutan artzera. Jan edanak ongi eginik, kantuzko lana ere egin zuten deus ez balitz bezala, zeren Mattinek bazuen kuraia handia minaren jasaiteko. Ikustekoa omen zen, bere erria xut, plastarekin inguratua.

Norbeitek Xanpuni galdegin omen zion egun hartan:

—Errazu, Xanpun: aise eremaiten diozu arrazoinean Mattini?

—Nere ustez bai! Bainan debruaren pare da hau. Emanen dautzut konparazione bat. Dakizun bezala, arbola bat botatu lurrerat, hura botatuz geroztik lurrean da. Bainan hunek haren erroetarik ere behar du arrazoina atera. Eta zer eginen dut orduan? Irri!

Sendatu zen laster, ondorio txarrik gabe.

Bainan bere autoa burdin pusketan zuen, eta erosi zuen orduan «4-L» bat. Harekin ere, zonbat eta zonbat kaskako!

Gipuzkoarat joaiki zelarik, aleman auto bat jo zuen gibeletik. Hura han berean gelditu zen panan, motorra giblean zuelakotz. Paperak ongi beterik asurantzako, gure Mattin aintzina partitu zen. Tola pixka bat funditurik ere, motorra beti azkar.

Beti mokokatzen nintuen, etxean arriba-tzean, ez nituela garajeko atek aski zabaltzen, beti hoikien kontra arraskatzen zituela portierak.

Baionatik heldu ginelarik bide zabalean, denak nahi zituen aintzindu; eta gizon bizardun moko mehe batek ateratzen du burua autoaren barnetik eta erraiten dio:

—Gizon asto handia! Kurritu gogo duk eskuinetik ala ezkerretik?

—Nun nahitik! Bide guzia ene eskuko diat. Eta segitu zuen aintzina.

BIDEAK

Jendeeri entzun izan dut milaka aldiz: Mattin kokin!

Bai; Mattin kokina zen. Aski zen hari behako bat emaita, eta laster ohartu egiten zen haren begietan bazela halako behatze bizi bat, dena malezia, dena karkula eta gainerat abila.

Ez zuen balio harri erraitea:

—To, hik ez ahal dakik? Holako toki batean ez dukala ikusi zer edo zer?

Ez; ez zuen deus erranen. Bainan haren begiek, potret batean bezala, hartua zuten, nihork uste ez zuen argitasun bat.

Lapurdiko seme bat zen gure Mattin, denek ezagutzen zutena. Zonbeit aldiz ibilia mugaz bestaldean ere. Hango jendeak, han sortuak izanagatik ere, ez ziren hura bezala hango herrietan ibiliak; eta Mattinek, solasean hasi eta, espikazione frango emaiten ziozkaten, norat joan behar baitzuten eta harat joaiteko bideetako xehetasunak.

Harrituak egoiten ziren, zoin aise gogoan hartzen zituen: dela *auto-route* edo handik ateratuta zer bidexka segitu behar zen eta holako...

Behin batez, Lazkao-Txiki eta biek gan behar zuten, deskartean zen herri batetarat. Lazkao-Txikik hartua zuen karta; Mattinek ez. Bainan Mattinek, ordukotz, kartaren itzulia gogoan zaukan.

Lazkao-Txiki badoa aintzinean, bere autoan bakarrik; Mattin ondotik, zeren aratsean bi aldetarat behar baitzuten partitu.

Bihurgune batean arribatzen direlarik, Lazkao-Txiki gelditzen da, bere karta hartzen du eta hasten zaio Mattineri erraiten:

—Hunarat gan behar diagu, marrak emaiten duenaren arabera.

Mattinek:

—Ez. Horrat ganez geroz, gibelarat heldu gaituk.

Halere Lazkao-Txiki obeditu zuen. Bainan gaizki. Handik berriz itzuli behar izan zuten. Mattinek ez zaukan kartarik, bainan lehen ibilia baitzen leku hoietan, eta ez zituen ahantziak.

Lazkao-Txikik orduan:

—Nolaz, bada, hartzen dituk hoin aise xoko guzietako harat hunatak?

Mattinek

—Galda zotek Ezponda eta Xanpuni; hek erranen haute. Heiekin gaten naizelarik, kuxean hasten zaizkitak: holako tokirat joaiteko, zonbat kilometra dituk?

Mattinek zalu zalu:

—Hunenbeste. Holako bihurgune batean ikusiko duzue borna bat, eta urruntxago patar kasko batetarik erakutsiko zauztet halako herria, lehen ibilia naizena eta egun joan behar duguna. Handik bi kilometra inguruan, behereko xilo xiloan duk. Harat arribatu gabe, baduk etxe eder bat. Lehen ez zuan holakoa. Baserri etxe xahar bat zuan, eta orain dena berritan ezarria ditek. Horko jendeak biziki sanoak dituk. Ez diagu deusen eskasik izanen. Frangotan hartu diat oilo salda ona, baso arnoa ondotik. Urruntxago joan eta baduk bertze ostatu ttipi bat. Handik goizeko oren batean partitu nintuan bakarrik mobiletan. Ez gero orai bezala autoan. Uriak uriari ibilia nauk nere tresnaren gainean. Zerbeit gertatzen bazitzaitan, ez zuan ez elektririk, asko tokitan mendiak iduri baitzuten gehiago iluntzen zutela bidea. Uraren arrabotsa senditzen zuan bakarrik. Etxeak bakan, jendeak lo, ni pasatzen nintzen tenorean. Ez nauk izipera izana nere denboran. Orai ere nahi nitek, orduko zalutasuna banu! Zer nahuzue? Betikotz ez gaituk izaiten ahal! Utz dezagun gazteeri segida. Guk bezain bat herri kurritu artean, joanen zaiotek denbora.

—Orroitzen nauk egun batez —zioten erran Xanpun eta Ezpondi—. Xalbador eta biak gan beharrak gintuan Irunerat, aratseko hamarrak alderako. Negu beltza zuan. Xalbador ez ageri, bakarrik gan nintuan. Han arribatu orduko, besta muntatzaileek galdegiten naitek:

—Nun da Xalbador?

—Batere ez dakit. Ez du deus berririk igorri.
Batek dio bertzeari:

—Hura ez bada heldu gaur hunarat, ez dugu bestarik egingo.

Hau komedia! Nihork ez jakin haren etxeko bidea. Bainan bazen batto xuxen zakiena. Hura zen Mattin, eta erraiten diote:

—Bada hemen norbeit, taxigoa egiten duena?

Gizon bat presentatzen da. Mattinek hartzen du paper bat lapitzarekin. Hasi Irundik eta Urepeleraino markatu ziozkan kilometroak, herri guzien izenak, bihurgune guziak seinalatuz...

—Eta orai —zion erran Mattinek xofurrarizoazi trankil Urepeleraino. Kasu egiten baduzu, nik eman xehetasunekin ez duzu tronpatzerik.

Taxia harturik abiatzen da bakarrik gure gizona. Batere nihun gelditu gabe, gure xofurra arribatzen da Urepeleko plazan. Ostatu batean galdegiten du Xalbadorrenea. Handik laster heldu zen etxe aintzinerat.

—Argia itzaliak, segur lo egiterat joanak dituk tenore huntan —zion bilariak.

Halere atea jotzen du. Xalbador agertzen zaio.

—Nor da hemen tenore huntan —galdatzen dio Xalbadorrek.

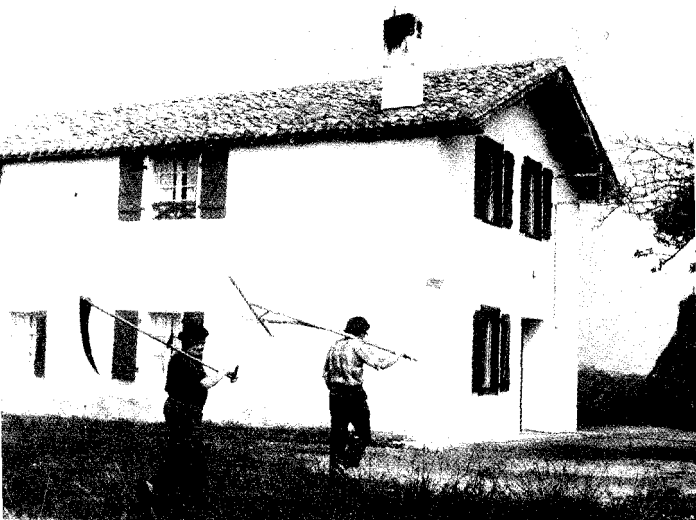
—Ni naiz! Zure bila heldu naiz —dio xofurak—. Zu gabe ez dute bestarik egingo Irunen.

—Mattin han duzue? —dio Xalbadorrek.

–Bai; aspaldi han dago.

Zalu zalua bizarra egiten du eta prestatzen da Xalbador. Hamar orenetako xuxen arribatu ziren Irunen, bide luzea eginik. Denak harrituak ziren, eta partikulazki kontent.

Besta ederra iragan zen egun hartan. Eta gai emaileak bazuen zer eman, jendeen jostarazteko...

Aita semeak, Mulienean

SARAKO MENTTA

Igande batez, denbora ederra izanez, Mattin eta biak joan ginen Sarako Mentta batetarat, erosi behar ginituela xerriarentzat irina, saski handixko bat artoaren garraiatzeko eta gaineratikakoak, sukaldeko asko puxkateria.

Solasean joan ginen bide guzian, bazterrerri begiratuz, hain zen denbora sano eta garbi. Ez pentsaturik gerokorik izanen zela!

Menttarat arribatu gabe, zer ikusten dugu? Autoak lerro lerro geldituak... Gaineke kasakoan guardak!

Denak miatu egiten zituzten egun hartan eta puska gehienak kentzen. Egun hartan tzarrean ziren azkarki, ordena zutela gauza guzien konfiskatzeko.

Gure Mattin orduan hasi zen karkulen egiten:

—Behin etorri behar hunaraino eta ez dugu itzulia hutsik egin behar. Goazen aintzina. Ge-

roak emanen du ikustera. Nagusia han balin bada, harekin egonen gira bulta on bat, eta oren pare baten buruko ihesi joanen dira segur gure guarda debru tzar horiek.

Mentta hartarat arribatzen gira, gure autoa uzten dugu arbola baten itzal pean, hurbiltzen gira etxe aintzina.

Jendeak, multzo batean bilduak, begira egoiki ziren bertze alderako kaskoari. Ez bazituzten utzi nahi beren gauzak guarderi, itzuli egin behar zuten erosi tokirat.

—Hau duk komedia! —zion gure Mattinek nagusiari buruz.

—Ez kexa —erran zuen nagusi jaunak—. Zatozte barnerat. Baxo bana edanen dugu elgarrekin. Anartean gure enplegatuek zerbitzatuko zauzte behar dituzuen guziak.

Edaten ari ginelarik, laurogoi urteko gizon bat han zen guri begira. Harek ere edan zuen gurekin eta Mattini erran zion:

—Eremaiten banauzu egun etxerat, segur izaiten ahal zira, ez zauztela gaur deusik kentzen ahalko. Zeren bihar guarda hoitarik baten haurra gure etxerat ekarriko dute egun pasa, eta hortakotz ederrak aditzekoa izanen da orduan.

Satarra zen delako gizon kuraios hura. Herri hortan deitzen zuten *Belea*.

Mahain ttiki baten ondoan jarri ginen deskantsuan.

Hango nagusiak maite zuen pertsutan ari-

tzea. Mattini hasi zen gaiak emaiten eta biak lotu ziren ondarrean zirtoka.

Gure ondoan baziren lau lagun jaten ari. Batto, ehun kilo hurbil zituena. Jan eta jan ari zen, ogi puska bat eskuan, xoritxo, gasna... Arnoa ere aise edaten zuen. Bere burua urguiluaz hanpatua zaukan.

Ohartu zen memento batean Mattin kanporat begira zagola, zango punten gainean. Trufatu beharrez, bere laguneri erran zuen:

—Mattinek eltzekaria gehiago jan izan balu, iduritzen zait haundituko zela gehixago.

Mattin ordukotz ohartua zen hartaz musikatzen zela eta ihardesten dio:

—Hik jan duk, ba, eltzekaria ausarki; bainan kuiazkoa!

Denak irri karkailan hasi ziren eta gu etxerat partitu.

Xantza ginuelarik, guardek utzi ginduzten pasatzera, *Beleari* esker!

* * *

Autoan gintuen gurekin
gasna eta *Belea*,
galdurik ginauzkan memento hartan
boza eta elea.

Elgarri behatuz, iduri ginuen
hiruek tetelea,
espekada ederra izan zan
zelakotz mintzatzailea.

DENENTZAT BERDINA

Mattinek, hil aintzineko astean, erraiten nau:

—Ai, Mari! Zonbeit nigar egin ditutzu arrazoin batzuen gatik; bainan gehiago eginen tutzu, ni mundu huntarik joan eta. Zonbat maite nauzun, orduan ohartuko zira.

Hala ere zen. Hain zen maitagarria. Denentzat berdina zen. Xakurrek ere bazuten harentzat errespetua.

Norapeit gaten zelarik, gure zakur Juki, bide hegian zen pezoin baten gainean jartzen zen, hura etxerat etorri arte.

Emanik ogi puxka bat, hezur edo berdin gustatzen zitzaion zerbeit, goseak egonen zen, hura ikusi artio.

Urrundik ezagutzen zuen haren mobiletaren arrabotsa. Autoan balin bazen ere, buztana hitzen zuen laster, eta neri buruz bere gisako abertimentu bat emaiten.

Biak ginenean kurri hor barna, hauzoek erraiten gintuzten, gure zakurra oihuka artzen zela.

Etxea zaintzen zuen ongi. Buhamiak hurbiltzean beren mihise paketa edo sukaldeko argenteria saltzerat, gure zakurra erroderi ausikika lotzen zen, eta buhamiak laster partitzen ziren izituta. Gaurko egunean ere galdegiten dituzte gure Jukiren berriak.

Zakur hori, Mattinen koinatak, Ezpeletako fatur zelarik, ekarri zion. Etxe batean bi zituzten eta batto guretzat.

Ttiki ttikia zelarik, Mattinen besoetan lo egiten zuen. Mahain gainean pausatu eta gurekin jan eta edan egiten zuen.

Haunditu eta, kadiran jarri gu bezala eta handik jaten zuen, bi besoak plateraren bi aldeetan zituelarik. Kafea ere maite zuen.

Mattinek erraiten zituenak, denak konprenitzen zituen.

Izigarri handia egin zen. Mattin bezain gora, bai. Eta, xutitzen zenean, hura baino gorago. Ederra zakurra; berger alemana.

Mattinek uzten bazuen paltoa lurrean, haren gainean etzaten zen eta etzion nihork hura kenduko. Norbeit hurbiltzen zenean, hortzak erakusten zizkion. Etzen handik mugituko, Mattin etorri artio.

Baina gaizoa hil zen. Hamalau urte zituen eta etzuen gehiago indarririk.

Bertze bat ekarri zuen orduan Mattinek, gorri ttiki bat: Kiki.

Harek ere etzuen mintzatzen, bainan Mattinen manerak laster hartu zituen.

Mattin bere makilekin abiatzen zelarik kurri, zangoetan emaiten zen eta bazakien lagundu behar zuela.

Bide sahetsean jartzen zelarik, Kiki han zuen sahetsean. Etzuen nihork hurbildu behar haren ondorat.

Azkeneko ixtripua izan zuelarik, begira egotu nintzen bieri: nagusia kantuz traktorraren gainean eta xukurra xangaz ondotik. Ez nuen pentsatzen azken aldikotz ikusten nituela biak.

Handik oren baten buruko, heldu zaizkit: Mattin traktorraren azpian sartua zela.

Gan nintzenezan ikustera, han ziren biak lurrean, Kiki hari milikaka. Iduri zuen sendagile bat.

Anbulantza jin zenezan, nahi zuen harekin joan. Usaia zuen autoan promenatzen. Xakurra etzen mugitu traktorraren ondotik, semeak tresna hura etxerat ekarri artio.

Gero ere gaten zen ixtripua gertatua zen etxe hartarat, ustez nagusia han atxemanen zuela. Gibelerat heldu zen triste tristea eta sukaldeko mahainaren azpian sartzen.

Mattinek goizetan telefonatzen nintuen klinikatik, eta xakurra oihuka hasten zen eta ene alderat etortzen. Ezagutzen baitzuen bere lagunaren boza.

Mattin denentzat berdina zen. Behiak ere behar zituen. Filma eder bati baino gosturago

egoten zen heiki begira. Xixtuz hasten zen. Orduan pentsatzen nuen, zerbeit gogoan ibiltzen zuela, bere gostukoa, bixtan da.

Delako Juki handi harek ere maite zuen Mattinen xixtu egiteko manera hura. Solfeja bezala hartzen zuen soinu hoi eta urratsa egiten pontukatuz.

Familian omore ona erakutsi du beti. Ez da gure semea kontseilu faltan zozoa gelditu. Sofritu zuen ainitz, hura Pariserat joatean. Gero, nahi bezala, bere ondorat jin zitzaion.

Batto jin eta bertzea joan! Hola da gure munduko bizia.

SEMEA PARISEN

Mulienea ontasunez ttipiegi baita, semea igorri zuen fatur Bidartera.

Bi urte pasatu zituen han eta postako nagusiak konkurrak pasarazi ziozkan.

Konkurretan on hartua izan zen. Baina nahi bazuen segitu lan hortan, behar zuen Parisera joan.

Ettxerat etorri zenean, paperak irakutsi ziozkan aitari, erranez:

—Aita, orai zer egin behar dut? Pariserat gan behar dut ala etxean egon?

Mattin, burua apaldua, ixilik zagon. Halako kolpe bat bezala sendi zen haren baitan. Nigarra jautsi zitzaion bi begietarik. Hartu zuen semea bi besoen artean:

—Jean Pierre gaizoa! Nahi hintudan fatur ikusi, hire onetan, zonbeit sos irabazteko. Orai nahi duk ateratu lagunekin eta ainitz behar duk bizitzeko. Fatur nahi nian, ba, bainan ez Parise-

rat joaiteko. Zer nahi duk? Legeak hala manatzen dik eta gan beharko. Ikusten diat, hi harat ganez geroz, neke izanen dela berriz itzultzea. Gure etxea akabo izanen duk hi gabe. Ez diat kuraiarik izanen bakarrik lotzeko lanari.

Eguna etorri zenean, bihotza bete betea ginuen hiruek. Ez jakin zer erran elgarri. Arropak harturik, autoan abiatzen dira aita semeak, begitartea tristerik.

Biarritzeko garan utzi zuen lagun batzuekin. Mattin serio serioa etxerat sartu zen. Treinaren arrabotsa senditzen bezala ginuen gure beharrietan. Zazpi oren bideko!

Batzuentzat Parise parabisua bezala dago. Aldiz bertzerentzat presondegian sartzea!

Semea Parisen zelarik, Mattin trixterik zagon etxean.

Hamarrak inguruan, herriko faturra pasatzen zen gure bidean.

Mattin han zen bide hegian, bere buruko boneta itzulikatuz.

Autoa arribatu gabe ere hurbiltzen zen haren ganat.

Faturrak, besoa luzatuz, emaiten zion Pariseko semearen letra.

Sukalde xokoan jarririk, idekitzen zuen. Lunetak emanik hasten zen irakurtzen, aste guzietako kazeta balu bezala.

Irakurtu ondoan, laster lotzen zen lanari.

Nihork ez zuen hurbildu behar haren ondorat. Idazten ari zelarik, behako bat emaiten nion artetan.

Batzuetan irriz ari zen. Ixtant baten buruan, xixtu arin batekin, peñtsaketan artzen zen, bere lapitza eskuan.

Uzten nuen ixilik, iduri baitzuen Frantziako ministroari ari zela izkribatzen.

Bere lana akabatzean, dei bat egiten nintuen, nik ere banuenez zerbeit emaiteko letraren ondarrean.

Bien sinadura emanik, hesten ginuen gure artikulua.

Aita semeek astean bietan elgarri berriak igortzen zituzten eta beti eskuaraz.

Zonbat letra galdu ote ditut kasu egin eskasian! Halere karta bat begiratu dut orroitzapentzat:

«Paris, le 7 Février 77

Semeak Parisetik burrasoeri:

Hemen ez gaude gu eri.

Badugu kondatzeko ainitz berri,
egin dugulakotz ainitz irri.

Ene ondoan ditut Ahetzeko lagunak.

Horiekin pasatu ditut oreñik goxoenak.

Parisen nahi nuke holakoak izaitea denak:
gizon zintzoak eta zuzenak.

Agur eta laster arte.

Ttaco, Pantxika, Panpili».

Astean behin ukaiten zituenean berriak, zoratu egiten zen:

—Mari: larunbat aratsean gure gizonaren bila gan behar dut gararat.

Etixerat arribatzean, sanja zen bien begitar-tea. Autoaren barnean egoiten ziren, beren ixto-rioak ezin finituz.

Bortz urte, luze ziren zinez!

Egun batez, Parisen bazkaltzen ari zelarik, gure Jean Pierrek abisu bat izan zuen: nahi zue-nez Biarritzera etorri.

Gogotik on hartu zuen.

Laster jakindu ginuen berri on hori. Bai; gure Mattin ere alegeratu zen, eta biziari berriz gustu hartu.

URA

Maiatzako egun eder batez, iguzkiak azkar berotzen zuen. Nor arribatzen da gure etxe aintzinean? Aita Zavala!

—Nun zabilta? —nion galdegin.

—Zuen ikustera, hemen pasatzen nintzen eta.

—Sar zaite. Pozten nau Mattinen adixkideak hemen ikusteak. Hura itzalirikan ere, haren omena bederen beti bizi dela. Goritua zaude? Zerk atsegin egingo zaitu?

—Ur fresko pixka batek...

—A! Hori, hori! Eta zoin uretik nahi duzu edan?

—Zoin uretik? —nintuen eman arrapostu.

—A, bai! Baditut bi ur klase: batto, hirikoa erraiten duguna; eta bertzea, Mattinen surtsa.

—Mattinen surtsa? Zer da hori? Ximik deitzen den ur famatu hura?

—Ez, ez. Orai erranen dautzut. Mattinek beti erraiten zuen bazuela sorgin aire bat, eta ur mia-

tzen ere bazuen jokoa. Beha zazu etxe aintzinean den putxu zimentazko hori. Sei metra barna atxeman zuen delako surtsa hura, eta ez nola nahizkoa! Botoilean eman ez geroz, izerditan ezartzen da. Hain dago freskoa. Nai duzun bezenbat edanikan ere, ez du kalterik egiten.

Baso bat edan zuen gostuan eta galdegin nintuen:

—Zer joko mota zuen, beraz, uraren miatzeko?

—Ez gauza espantagarria! Urritzarekin zuen bere jukotria. Bi eskuen artean tiratzen zuen bi aldetarat, eta, hura erortzen zelarik gain behera, orduan zerbeit bazaukan: surtsaren bideak. Eta askok galdegiten zioten: «Segur haiz, hor atxeman dukala?» «Hunen arabera ba... Eta nahi duzue jakin zonbat metra barna izango den?» «Nolaz hori?»

Egiten zituen sei, hamar, dotzena bat ere berdin, urrats aintzina, eta, bere urritza erortzean, orduan gelditzen zen, neurri hartan irriskatzen zuela izaitea.

Hola artzen zelakotz, etxe ainitzetan galdegiten zuten, eta kontenturik uzten zituen denak, zilatuz geroz bakotxak beren etxetan ur garbia edaten baitzuten.

—Eta zonbat galdegiten zuen lanaren saria?

—Ez gauza handirik. Ez zen atrebitzen pretenitza sobera, ez zuelakotz diplomarik.

Akabo orduan malda behereko ur xirripa, *ttir-ttir-ttir* senditzen ginuena, eta hango iturri ederra, arbol zabalen erdian zagoena.

Hauzoak ere etortzen ziren beren bokata zuritzerat. Denek elgarrekin laguntasun bat baginuen. Solasean artzen ginen, bokata joz iturriko harriari.

Pitxer koxkorrak betetzen ginituen, ur fresko hartarik, etxerat eremaiteko.

Mattin ere zonbeit aldiz etortzen zen gure laguntzeko, bokata bizkarrean hartu eta. Guk baino aiseago erabiltzen zuen.

Han ginelarik, ixtorio frango kondatzen zuen. Gure xuriketak ohartu gabe egiten ginituen. Gero, patar kaskoan gelditzen ginen hatsa hartuz eta gure agurren egiteko.

Gure Mattinek erran nintuen, Ameriketarat joan aintzin:

—Handik etortzean, gure etxea sanjatuko da. Hitz eman daukuten soldata pixkarekin, barnean ezarriko dugu ur kurrientea. Hango manerak ikusiko ditut, plegu txarretarat aise erortzen baita; eta, beharba, xuriketen egiteko maxina ere erosiko dugu.

Erran bezala, geroztik denak egin zituen bere nahiaren arabera. Lana erreztu. Handik laster eritu zen. Halere beti zerbait eskas.

Hauzoan bazuen lagun bat, hura ere ixtripuz ezindua. Biak elgarrekin kontsolatzen ziren.

Harrizko alki bat egin ginuen, biak elgarrekin deskantsuan egoiteko. Bazuten ixtorio!

Bisean-bis, oihan ederra, zabal-zabalik,

edergailutzat. Zonbat itzuli eginak hor barna, dela egur pikatze, iratzeketa, oinjoak ere bilduak milaka aldiz...

Zer egualdi eginen zuen ere bazakiten. Mendiari begira egoiten ziren. Zerua bezain urdin zirelarik, zer gauza ederra mendiak! Ez zen nihorat joaiterik gauza ederragoak ikusteko!

Zonbeit aldiz egona ni ere, harrizko alkiaren gainean. Mattinek deitzen nintuen:

—Zure bokata egin artio, zato nere ondorat. Berdin ez duzu errekarat joaiterik, lehen bezala. Ikusten duzu mendeak nola sanjatu diren?

Mendeak ba, bainan gure bizi moldea ere... Mattin hil zen, etxea hil zen! Orai hor dago gure alkia hutsa. Ez da mintzatzzen, bainan ez du gutiago pentsatzen...

Halere eskerrik asko, Aita Zavala.

Biak egon gira ixtaño bat jarririk, handik begiratzuz, mundu guzia ikusten baginu bezala.

Bai, egiazki, Mattinek maite zuen bere etxe xokoa. Han zen bizi, eta han hil nahi zuen...

* * *

Kukuaren kukua
aditzen delarik,
xoxoaren xixtua
sasien barnetik,
alegeratzen dute
entzutearekin,
primadera ekarri
dutela berekin.

Iñarak hegaldaka
dabiltza airean,
noiztenka pausaturik
jazko ohatzean;
heieri begiratzuz
nago otoitzean,
zer sentitzen dutan nik
orai bihotzean.

Hegaztin xarmagarri,
nun ote zabilta?
Berri onak ditutzu,
ala berdin hitza?
Negua konparatuz
da gure bizitza;
sekulakotz ixildu
da Mattinen hitza.

Laborarien gisan
ari naiz lanean,
nere seme bakarra
dutala bermean,
Mattinen hitz xuhurrak
tugula gogoan,
kontseilari ona zen
etxe ta kanpoan.

Jainkoari galdatzen
diot nik grazia:
osasun ta bakea
luzaz izaitia.
Horik dira batian
gauza berezia,
urte goxo batzuek
hemen pasatzia.

NIGAR EGITEKO MEMENTOIA

Zorigaitzez, egun bat etortzen da denentzat, mundu hau, eta lagunik hoberena izanagatik, utzi behar baita sekulakotz. Xalbador eta Mattineri ere hala gertatu zen.

Fama handia bildu zuten eskuin eta ezker. Omenaldiak ere egin ziozkaten.

Orroitzekoa zuen Mattinek Azaroaren zazpia! Goizetik Xanpun jaun andreekin gan zen Urepelerat. Ni ez nintzen joaiten ahal izan. Lorratuak partitu ziren, egun xoragarri bat behar zutela pasatu.

Han arribatu ziren mezako tenoreko. Mattin harrituta egotu zen, meza denboran Xalbadorri begira, haren kartsutasuna otoitzean, komuniatzerakoan!

Bazkaldu ere elgarren ondoan egin zuten, omore onean, gerokorik pentsatu gabe.

Jendea bildu zen nasai plaza estalirat. Bertsulariak denak trenpu gaitzean ziren, zoinek bertsu ederragoa bota beharrez.

Bertsu saioa bururatzean, Xalbador eskatu zen taula gainetik. Nihork ez zuen asmatu zer gisetaz faltatu zen lagunen artetik.

Halere norbeit ohartu zen: Mixel Labeguerie. Ondotik joan zen, bainan ordukotz Xalbador trenpu-txartua zen eta laster hil zen. Han zagon populu guzia deihardaka hasi omen zen.

Mattin hurbildu zen bere lagun izanaren ondorat, ezin sinetsiz hila zenez ala aments egiten zuen.

Etxerateko bidea hartu zuen Xanpun lagunarekin. Egin zituzten kilometroak, beti solas berekoak ziren: Xalbador hila zela.

Mulienerat arribatzean, gure Mattin eta Xanpun jaun andereak sartu ziren tristerik eta galdatu nioten:

–Nola ibili zaizte Urepelen?

Galde hoi egitearekin, halako behatze samin bat agertu zen hiruen arpegian. Laster konprenitu nuen, bazela zerbeit joaiki etzenik.

Xanpunek orduan:

–Xalbadorren omentzerat izatu gira eta Xalbador supituki hil zaiku.

Ene barnean halako ukaldi bat sentitu nuen. Mattin, aldiz, nere ondoan jarri zen, begiak nigarrez beteak.

Zonbeit egunez ez zuen lorik egiten ahal izan. Norbeitek menbro bat moztu baliote bezala sentitzen zuen bere baitan.

Bai: egiazki hila zen Xalbador, eta ehorzketak egin ziren hiru egunen buruan. Gure Matti-

nek egun hura etzuen alegrantziakoa. Galdegin zioten bertsu zonbeit kantatzeko meza denboran. Ihardetsi zioten:

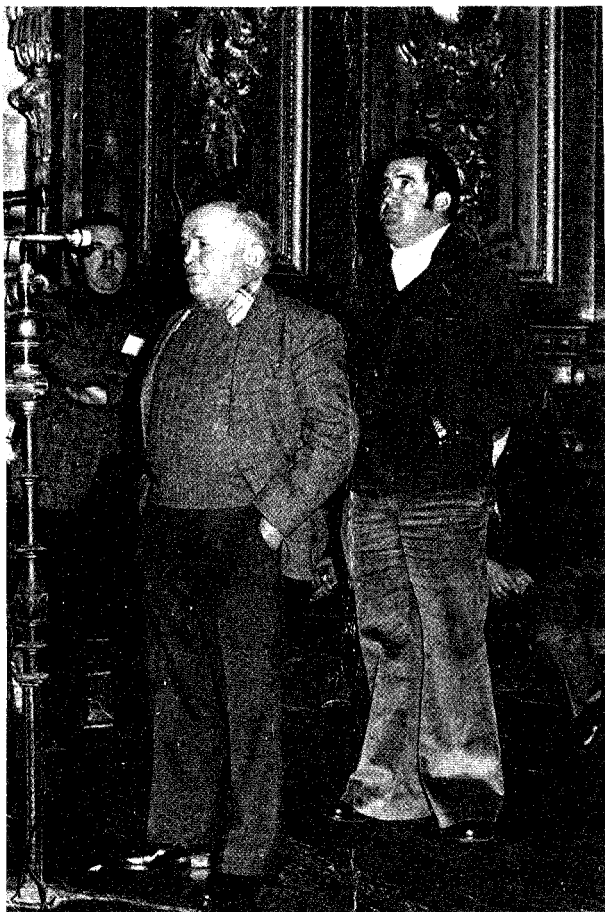
—Kantatzeko gogorik ez dut. Ene lekua utz nezake nahi duenarentzat. Kantatzeko baino, nigar egiteko mementoa jina dut. Ene barneko opilla ezin dut iretsi. Halere entseiu bat egingen dut bertzeen artean.

Kantatu ere zuen. Ez zen baitezpadako kantua; bainan zen haren otoitza, haren azken agurra bere lagunari, haren ondorat iragan artio.

Azaroaren hameka etorri zen, Ahetzeko bestak. Egun horrek orroitarazten zuen. Ez zuen gogorik izan bestarat joaiteko. Doluan jarri zen.

Ordainez, Xalbador gogoan zuelakotz, pertsu moldatzen hasi zen egun hortan, eta egin ere bai.

Ezin ditaike konpreni, Mattinek zonbat sofritu zuen, nihori erakutsi gabe, Xalbador bere lagunaren galtzeaz. Luzaz etsitua egotu zen, hura gabe deus ez zela: Xalbador artzaina zela Mattinentza, eta Mattin bildotsa Xalbadorrentza.

**Seguran, Xalbadorren omenaldian, 1976-XI-26-an.
Ezkerretik: Iriondo, Mattin, Lazkano.**

MIXEL LABEGUERIE

Bazkaltzeko lur sagarra bildu eta sartzen naiz sukalderat. Zer ikusten dut? Mattin idazten.

—Zer ari zira? —galdegin nion.

—Zer ari naizen? Berri trixte bat behar dauztut anontzatu.

—Eta zer?

—Maitek deitu nau telefonoaz, bi bertsu behar ditudala egin eguerdiko, radiotik abisatzeko nola Mixel Labeguerie hil den.

Laztu ninduen. Nigarra begian zagon eta kantatu behar. Hain maite zuen bere lagun eskualtzaleak bihotza urratu zion memento hortan. Eta huna bi bertsu eman zituenak:

Mixel, azken agur bat
bihotz bihotzetik,
zer griñak zinituen
Eskuadiz badakit.

Zonbeit lan ibilia
eskuararen gatik,
behar baino goizago
joan zira mundutik.

Trixterik nago hemen,
Mixel, zu goguan;
gizon hoberik ez zen
neretzat munduan.
Zonbeit aldiz egonak
elgarren onduan,
menturaz ikusiko
girare zeruan.

Handik urte baten buruan, Jainkoak deitu
zuen Mixelen ondorat.

OIARTZUNGO OMENALDIA

Xalbador hil zen. Mattinek geroztik suerte txarrak izan ditu. Baina bere ixtripu guzien arte-tik etzen ahantzia izan.

Gan den ekainaren zazpian, Oiartzunen, hango herritar guzien izenean, egin zioten omenaldi bat ederra, plaza berri xoragarri hartan. Bazuen hogoi ta hamabortz urte herri hortan pertsutan ibiltzen zela.

Baionan *dializan* zelarik, etorri ziren Kaxka, Mitxelena eta bertze lagun bat:

Omenaldi bat egin gogo ziotela eta eian onartuko zioten.

Bakarrik nintzen etxean ta ez nakien nola ibiliko zenez. Erran nioten berriz etortzeko.

Etorri ziren, bai, laster. Mattinek onetsi zioten:

Etzela soberarik ongi; bainan halere, gure Jainkoak bizirik uzten bazuen, joango zela.

Anbulantzako xofurrari aipatu zion eta ha-rek eremanen zuela; andrea eta biak jinen zirela.

Dotzena bat lagun muntatu ginen Oiartzunat joaiteko.

Plaza berriaren ondoan, han zagoen jaun Aranalde apezka Mattinen goait.

Nola Mattinek bere makila etxean ahantzi baitzuen, Aranalde apezak laster ekarri zion nunbeitik. Etzuen deusen eskasik izan.

Salda bero xorta bat hartu zuen harek eskainirik. Beti aita familiako baten pare kontsideratzen zuen jaun Aranalde apezka.

Tenorea etorri zenean, jende ainitz bildu zen Mattinen inguruan.

Ernandorena jauna ere etorri zen egun hartan. Eskutitza bat eman nintuen Mattini emaiterako, ez zelakotz bazkaltzen egonen.

Kaxka ere jin zen gure gana. Lore buketa eder bat eman nintuen besoetan; eta Uztapide, Jean Pierre eta ni sartu ginen hirua, *matador* gisa, korrida batean balitz bezala. Jarri ginen elgarren ondoan.

Pertsu saio ederra izan zen egun hartan. Ondarrean, Mattinek Uztapideri bota ziozkan bi bertsu:

Aita bat bezala estimatzen zuela; hura galduz geroz, lagunaren hutsak bihotza erituen ziola.

Ez dakit Mattini bihotza eritu zitzaionez. Nik dakitana da, Uztapideri ezpainak dar dar hasi zitzaizkola eta nigar malkoak jautsi bi begietarik.

Ondarrean, zombat orroitzapen izan zituen alde guzietarik!

Bertso saioa akabatzean, joan ginen bazkal-
tzera.

Uztapide eta Mattin elgarren ondoan plan-
tatu ziren.

Han zen egiazko lagun artea! Denak omo-
rean, kantu asko xaramelatu ziren.

Beste bertsulari andana bat ere bazen, hala
nola Lazkano, Azpillaga, Mitxelena, Etxebe-
rria, Lazkao-Txiki...

Hau ere Mattinen bixki laguna. Zonbat eta
zonbat irri egin araziak, biak zirenean, gaiak
gisa hartako zituztelarik.

Besta bururatu zen *Agur, jaunak* kantatzea-
rekin.

Zonbeit egunen buruan, sozietateak munta-
turik, Mattinek izan zuen bertsulari gazteen
Mulienean errezibitzeko plazerra.

Bi autobusetan etorri ziren. Baziren xistula-
riak, dantzari gazteekin. Alegeratu zuten gure
etxe aintzina. Gero bazkaria zuten Arrangoitze-
ko ikastolan, eguna bururatzeko. Ezin ahantziz-
ko eguna.

Baina Usurbilekoa izan zuen azken itzulia.
Antton Haranburu bere emazte gaiarekin jin
zen: Usurbilerat joan behar zuela.

Lotsatua zen egun hartako. Ez zuen espe-
rantzarik sendatzeko.

Halere, azken agur bat egin nahi zion Usur-
bileri. Hain maite zituen hango herritar guziak.

Milesker, Antton Haranburu; eta milesker,
Arantxa maitea. Zure pertsuak kantatuko ahal
ditu zeruan!

Mulieneko atarian

IKUS ARTE!

Mattinen bizia izan da zinez bakezko bizia! Hogoita hamalau urte Uztailaren bederatzian ezkondu ginela. Urteak joan dira ametsaren pare. Bozkariotan ereman dugu gure bizia elgarrekin, pena zonbeit artetan jasanez. Jasaten errexak ziren harekin nahigabeak. Berak gordezten zituen ahalaz, neri atsegin egiteko.

Lagunek, alegera ikusten zutelarik, erraiten zioten:

—Hi futitzen haiz? Bizi ederra iragaiten duk, hire kantueri esker.

—Bai, hala duk. Bainan zuek zertako ez duzue nik bezala egiten? —ihardesten zioten Mattinek—. Kantua denentzat libro duk... Bainan kantatu behar dik! Kilometra frango egiten diat, gauak gauari, zuek trankil ohean lo zaiztelarik. Nik ere maite nitek pausua, zuek bezala. Bainan badiat bertzerik gogoan: maite ditiat lagunak, maite kantatzea, ene bozak dirauno Eskual-Herri osoa nahi nitek zerbitzatu.

Mattinek osasun ona izan du. Jan edanek ez zioten kalterik egiten, adin bat arte segurik. Osagarria azkar atxikitzeko, usuegi zituen lagun arteko otruntza erregearenak, basoak beti gaindika pagatzaileen bortxaz.

Egun batez, bere burua ez ongi sendi izanez, erraiten nau:

—Ez dakit zer dutan. Beti egarria naiz.

Sukarra hartu nion. Baterez!

—Medikua beharko duzu ikusi —nion erran.

—Medikua zertako? Ez dut nihundik minik sendi.

Halere deliberatu zen joaitea. Narbaitz Andres bere mediku hautatuak analizak egin arazi ziozkan. Handik zonbeit egunen buruan, jakindu zuen bazuela azukrea, delako diabetza hura.

Gogoetatu zen puxka bat. Medikua rejiman eman zuen. Maite zituen gauz on guziak debekatu ziozkan. Ixtant bat karkulan egonik, galdatzen dio medikuari:

—Uste duzu, rejima hoi segituz hobetuko naizela, dena pilula hartuz, janariaren ordain?

—Ez dautzut jan gabe egoiteko manatzen; bainan kasu egiteko —zion erran Narbaitzek—, eta partikulazki alkoolari.

—Zer egin behar dut, lagunaren artean naizelarik, hek edaten gostuan eta ni heieri begira?

Hain xuxen, memento hartan San Martinak ziren. Bere lagun Xalbador eta Lóiato Hazpandarra jin zitzaizkon bazkaltzerat. Gure gizonak

rejima hasi zuen egun hartan. Zonbeit egunen buruan, jautsi zitzaion bere azukrea.

Kuraia berriz harturik, abiatu zen bere kantuzko lanari. Asko tokitan bortxatu nahi zuten edaterat; Mattinek ez.

—Zer zira, eritu? —galdegiten zioten lagun zonbeitek.

—Bai bai! Xaharrerria hasia dut.

—Zer duzu?

—Zer dutan? —dio Mattinek—. Beihalakoak erraiten zuena: hiruetan hogoi urtetik goiti izaiten diren guziak. Ez nau horrek kexarazten ainitz. Jiten ahal banaiz, zonbeit urtez segurik, ikusiko nauzue zuen artean.

Handik laster, medikuak sar-arazi zuen klinika batetarat, bere azukrea normalerat ekarrazteko. Sekulan baino gorago zuen! Hango medikua harritua zagon, erranez ez zela satifos haren analizez.

Mattinek errepusta:

—Ez zarela kontent? Nik zer behar dut erran orduan?

Etixerat utzi zuen sartzera eta pollikitu zen.

Lanean hasi zen, bere semea lagun. Deliberatzen du traktor bat behar duela erosi, bertzeak sobera gastu zuelakotz. Ekarri zutenean, laster abiatu zen bere egun guzietako lanen egiten.

Hauzoan bazuen gizon bat dena balentria. Mattinek pentsatu zuen behar ziola erakutsi bere maxina.

Badoa arratsalde batez, bere traktorraren gainean kantari, bere xakur ttikia ondotik.

Handik oren erdi baten buruko, heldu zait oihanzaina hats hantua: Mattin traktorraren azpian zagola ezin ateratuz, ez jakin bizi hala hila zen.

Anbulantza etorri zen kuxean. Mattin lurrean zagon, sofrikarioak ezin jasanez. Xakurra han zuen bere ondoan, milikatuz haren zauriak.

Berrogoita zortzi egun pasatu zituen klinikan, Jesus kurutzean bezala, higitu gabe ohean. Errainak xehatuak, alde guziak kolpatuak! Hariztatu zuten, dela sudurretik, besotik, botoila frango hustuak odol emaiten eta hazkurri.

Pullikitu zelarik, hari guziak kendu ziokatzen eta ohean hasi zen mugitzen.

Infirmier neska gazteak, lan gutixko zutenean, atea zerratuta jiten ziren Mattinen atakazterat. Ixtorio frango kondatzen ziozkaten. Orduan hasi zitzaion morala azkartzen.

Eriak ere etortzen ziren haren ganat, kurri ibiltzen ahal zirenak. Jakina zuten bertsularia zela infirmierek erranik, eta gustatzen zitzaizkioten haren ateraldiak.

Arats batez, Mixel Labeguerie eta Mixel Itzaina jin ziren haren ikustera. Ixil ixilik galdatu nion Mixel Labeguerie-ri, zer pentsatzen zuen Mattinez; bazen esperantzarik, berriz pizten ikusteko.

Medikua zenaz geroz hura ere, eskuak hartu ziozkan eta behatzeri begiratu. Irri ezti batekin erran nintuen:

—Laster altxatuko da hemendik eta pullikiturik joanen da etxerat.

Konfientzia osoa hartu nuen gizon haren baitan. Hala gertatu ere baitzen: pullikitu zen, bainan ez sendatu!

Etxerat etorri ondoan, *rééducation* hartarat behar izan zuen gan. Mutil gazte bat, Basile deitzen dena, hura ere ixtripuz gaizki gelditua eta biak joaiten ziren Bidarterat, kine baten ganat.

Andana bat baziren sala handi batean, gizon eta emazte, denak elgarrekin, lurrean etzanak. Irria frango egiten zuten beren gymnastika denboran. Emazte lodi bat bazuten berekin batean. Hari astokeria zerbeit erranez, anbiantzan pasatzen zuten beren aratsaldea.

Ibili zen hola ilabete pare bat, bainan Mattinen errainak ez ziren gehiago arrimatu. Baïonako *Delay* klinikarat gan behar izan zuen.

Bi egunetarik behin, dializarat gan behar zuen. Anbulantza jiten zen etxerat haren bila. Bortxaz egiten zuen piaia hori; ez zuen on handirik sentitzen.

Noizetik noizerat, Narbaitz Andres jiten zitzaien ikustera. Han ziren ganbara luze batean, denak lerro lerro estekatuak. Bai zinez! Behar zen kuraia, estatu triste horren ikusteko.

Halere, bere min guzien artetik, deneri irri egin arazten zuen. Bere ondoan zituen lagunak maite zuten. Nihor etzen kapable, hura bezala, ateraldi edo ixtorio kondairan artzeko.

Hil delarik, denek nigar egin dute, Mattinen eskasa senti zutela erranez, alegeratzeko.

Bai, ikusten zuen bere bizia laburtzen ari zitzaiola. Memento batzuez trixtatzen zen, sofrikarioak nausitzen zitzaizkionean.

—Mari —nintuen erran egun batez—. Ni hiltzen naizenean, nere bertsulari lagunek nahi nuke eremaitea hil harrirat.

Nigarrez hasi nintzen:

—Zertako egiten duzu nigar? Nik ez dut trixteziaren beharrik. Zoazi katedralerat otoitz egi-terat.

Hamabortz egun iraun zuen manera penin-garri batean. Artatzaileak hurbiltzean, beti gal-datzen zioten:

—Noiz bada eginen duzue zerbeit ene sofri-karioen kentzeko?

Batek, besoa altxaturik, esperantza eman zion:

—Luza gabe ikusiko zaitut kurri ibiltzen le-hen bezala.

Ez dakit sinetsi ala trufaz hartu zion: deneta-ra ekarria baitzen kuraia handirekin. Deitu nin-tuen bere ondorat:

—Bihar, faltarik gabe, ekar netzazu nere ma-kilak, pixka bat ibil nadin ganbara barnean.

Mandatu hura ez nuen achantzi, eta makilak eman niozkan bere ohearen ondoan. Zorigai-ttez, debaldetan izan zen. Sobera min zuen!

Goiz guziez telefonatzen nintuen, bi, hiru al-diz bederen, medikuen bisita ondoan. Goiz ba-tez deitzen nau manera berezi batez:

—Mari, zato ene bila. Zurekin naiz hobekie-

na. Hil behar badut ere, zure besoetan nahi nuke!

Ene nigarraren suspira sentitzen zuen telefonaren buruan.

—Zaude ixilik, emaztekoa! Ez naiz oinon hein hortan. Hau ere korreituko dut, bertzeak egin ditudan bezala. Kontxita zure laguna eta biak zatozte aratsaldean, usaia duzuen bezala. Hemen izanen naiz bizirik.

Bi egunen buruan operatu zuten eta orduan eman zuen azken hatsa.

Memento hartan, lantzeta ukaldi bat bezala senditu nuen ene bihotzean sartzen. Hotz batek hartu nintuen gorputz guzian. Ez nakien zer egin. Haren arropak eskuan nituelarik, uste nuen ohoin batek hartu nintuela nere Mattin gaizoa! Makilak, aldiz, ohe xokoan zauden, nik eman bezala.

Kontxitak Mattinen arropak eta nik haren makilak, atera ginen ganbaratik, medikuarekin solasak eginik. Ez nuen urratsik egiten ahal. Bi zangoak moztuak bezala nituen.

Kitatu nituen behin betikotz orroitzapenezko klinikan pasatu egunak. Nigarrez hurtua, gorde nahi nuen harek bezala. Ezin zen posible. Gaindiak hartu nintuen.

Etixerat ekarri zutenean, mundu bat bildu zen azken agurraren egiteko. Narbaitz Andres haren medikua ere jin zen.

Radiotik entzunik, Arantxa Aranburu ere etorri zen. Egun batzu pasatu zituen gure

etxean. Mattinek hain maite zuen bere Arantxa! Kuraia handia eman nintuen neskatxa maitagariak, eta otoitz egin ginuen elgarrekin.

Erran ditaiké, gure orroitean, egundaino Ahetzeko pilota plazan ez dela ikusi enterramendurik, Mattin Aheztarrarena baizik.

Ikus arte, Mattin! Atera nezazu ilunbetarik, eta otoi ezezta gain hortarik ene nigar malakoak...

GOGORAPENAK

Mattin gizon ttiki borobilla deitzen zen Ahetzeko lorea.

Bere inguruan pertsulari lagunek ornatzen zuten, bukata eder bat bezala konparaturik, ostoz ferdeak iduriz.

Hetan zuen esperantza, heien artean bizi zen, bihotza alegeratzen zitzaion, hura zen harrentzat egiazko ametsa.

Maite zuen kantatzea xaharrerri, gazteeri. Berotu egiten zen eskuak xalotzean. Extraordinarioa zen gainerat.

Orai Mattinentzat ez da gehiago bertsurik. Beharba zerutik Donostirat begira dago aurten go omenaldiari.

Mugartegiren aldia zen aurten. Bizi izaitearakin bisita egingen zion. Bertsu zonbeit emanen ere hain segur gorestekoko, pertsulariak merezi zuen saria.

Bai, Mattinek maite zituen pertsulari gu-

ziak. Denak berdin estimatzen zituen, batere berrekuntzarik gabe.

Eri handi zelarik, memoria ongi zaukan halere.

Egun batez erran nintuen:

—Ni hiltzen naizenean, ene ehorts egunean nahi nuke ene pertsulari lagunek hil harrietarat eremaitea.

Hala egin zuten. Haren nahia ihardetsia izan zen.

Hogoita hamarrez goiti, pertsulari bakoi-tzak beren azken egurra egin zioten egun hartan.

Beti erraiten zuen:

—Zorretan gelditzen naiz, hoiek neri egiten nauzkiten ongientzat. Nolaz? Zer gisetaz pagatuko ditut?

Ongi izanez geroz, bere bihotz sentikorra bi parte eginen zuen bere lagunentzat.

—Ikus artio! —erraiten dute menturaz Xalbador eta Mattinek, Donostian kausituko diren guzieri, eta kantatuko elgarrekin gloriaren himnoa.

* * *

Radiotik entzun dut
aurtengo omenaldia,
Mugartegik zuen
dudarik gabe ondo merezia.
Holako bertsularia
aipatu gabe ezin utzia;
ene partetik goresteko
zor zitzaion guzia.

Bertsulari paregabea,
ieili zira herriz herri,
hameka aldiz jendeari
egin araziz nigar eta irri.
Zuk bezalako bertutea duena
da zinez konsolagarri,
desiratzen zaitut izaitea
ororentzat pozgarri.

Bertsularia izan da
neretzat lehena,
penak direnean
hitz batekin histen dakiena.
Uros izaitea da
munduan gauzik beharrena,
ez izan arren ez ditaik
sekulan nihor kondena.

Nik ere banaukan kantari bat
fina eta gozoa,
bertsulari batentzat
ez baitzen arras zozoa.
Haren hitza aditzean
ez zen segur faltsoa,
maite zituen lagunak,
maite Eskual-Herri osoa.

KRISTO KURUTZEAN BEZALA

Emazte bat jin zitzaitan egun batez, Mattinen liburuak banituenez galdeka.

Baietz, bazirela haren doia ihardetsi nion.

—Ez ahal dakizu norentzat ditudan?

—Norentzat bada?

—Haren lagun ziren bi erirentzat. Mattin, hilik ere, erien gogo bihotzetan beti piztua dago.

Handik zonbeit egunen buruan, eri hetarik bat jin zen gure etxerat.

—Agur, etxeko anderea. Bizi zirea? Beti jin nahia nintzen zure ikustera.

—Ikusten nauzun bezala, hemen nago, gogoa tristerik.

—Ez otoi trista soberetan. Mattin segur naiz zeruan ere beti berdin alegera dela. Baginuen denek haren beharra. Bere sofrikarioen gatik ere, beti baziren haren ahotik hitz pollit batzu ateratzen zirenak, eta orduan gure oinazeek idu-

ri zuten ezitzen zirela. Bera ere, sofritzen zuelarik, eni gomendatzen zen, eta amultsuki lotzen nintzaion ene seme bati bezala, ustez nere partetik ezeztatuko nizkiola hain barnatik senti zituena doloreak. Iduritzen zait ikusten dutala oraino Kristo kurutzean bezala estekatua eta bere omorea atxikitzen, inguruan zireneri kuraia emaiteko. Bai zinez! Baginuen holako baten beharra! Haren ixtorioak ditugu gogoan, haren liburua irakurtzen dugu ahalik eta maizena, bihotzez gure artean dugu oraino. Haren boza ere entzuten dugu disketan. Mattin bezalakoak ez dire sekulan ahanzten. Agian gure Jainkoak bertze holako Mattin bat sort-araziko dauku munduan eta partikulazki Eskual-Herrian.

* * *

Adios, Mattin maitea,
hurbil da Uztaila,
herioa orduan
jin zen zure bila.
Jendea ospez, oihuka galdez,
ote zinen hila.
Hori ikusi eta,
iduri zen beila.

Xanti zure lagunak
utzi du mundua,
harekin igorri dut
nik nere mezua:
bihotz bihotzez, onart dezazun,
milaka musua,
otoi, begira zaude,
zabalik besua.

San Martinen lekuan
jarria zeruan,
zure adixkideak
bildurik ondoan,
kanta zazue beldurrik gabe
deskantsu osoan,
hark eman kapa haren
geriza xokoan.

Uzten zaitut erranez
ikusi artio,
nigarra egiteak
ez baitu balio!

Kantatu dugu milaka aldiz,
ez nuen hastio,
sinalatzen ginuen
bien amodio!

Jean Mixel

JEAN MIXEL

Ixtripu izigarria gertatu da Ahetzen, abendoaren hamekan.

Hameka urteko mutiko bat, Ahetzeko Belardi baserrikoa, eskolatik heldu zelarik, auto batek jo eta hil du bide bazterrean.

Galerna itsusi bat zen. Eletrikako argi guziak bat batean izali ziren, eta uria jauts ahala ari zen.

Urak ateratu dira memento hartan eta bidean zabaldu, eta mutiko gaixoa suertatu da hantxet berean. Autoak jo eta urean igerika ari zen haur dohakabea.

Inkestak eta guziak eginik, etxerat ekarri dute. Amaren pena, eta haurrideena ere!

Jean Mixel zuen izena. Mutiko gotor ernea, langilea gainera. Gizon adinetako batek bezala traktorra gidatzen zuen. Beti presta zen.

Gure Mattinek osoki maite zuen. Eri zelarik, noiznahi etortzen zen haren laguntzerat. Biak elgarri atakadan artzen ziren.

Jan aintzinean, Mattinek erremedioak hartzen zituen, pilulak eta. Jean Mixelek galde egingen zion:

—Zertako hartzen tutzu hoik denak?

—Eri bainauk. Laster hil behar diat.

Ondoko aldian, Jean Mixelek ikusi zuen Mattin beti bezala bere erremedioak hartzen eta:

—Beti eri zirela eta ez zira hila oino?

—Zer nahi duk? Kuxean hiltzea?

—Ez, ez. Bainan beti erraiten baituzu.

Semea lanetik etorria ez zelarik, Mattinek telefonaz deitzen zion:

—Etortzen ahal haiz, gure emaztekoa laguntzerat? Jean Pierre eskas duk etxean.

Segidan jiten zen, amari erranez:

—Ama, Mattinen etxean dut egitekoa.

Arrozoin oneko haurra zen. Jateko mementoan, bere erremedio, behar zituen ogi, haragi eta arnoa ere, negurriz emaiten zion Jean Mixelek Mattini, bere onetan.

Eskolatik lekora, ahal zuen guziez etortzen zen haren ikustera.

Menturaz, Mattin begira zagon, Jean Mixelen zeruetara sartzeari.

Aingeruen artean gerta dadila agian!

* * *

Sukaldean badaukat
potreta pullita:
Mattin eta Jean Mixel
elgarri behaka.
Bihotza arrailtzen zait
horri pentsatuta:
zeruetan eginen
zutela bisita.

Ixtripu lazgarria
hameka urtetan:
auto batek aurdiki
du hori bet betan.
Gorputza lurrean ta
arpegia lotan,
iduritzen zitzaitan
haizela ametsetan.

Distiratzen zituen
horrek bi etxiak;
gure ganat jitean
zer alegrantziak!
Zonbeit oren egonak
Mattin eta biak,
iduri zutela hoik
aita ta semiak.

Jaungoikoaren deia
etortzen delarik,
mundu hau utzi behar,
hor ez da dudarik.
Jaunaren justizian
ez da eskapurik,
orena jin artio
gauden prestaturik.

MATTIN MAITEARI

Zure orroitzapenak
ezarri ditut liburuan,
hitz goxoak atxikiz
neretzat sekretuan.
Markatuak dira
barna memoriuan,
biek errepikatzeko
sartzearekin zeruan.

Ez dakit xuxen ari-
zan naizen lanean,
gogorat etorriak
eman ditut barnean.
Zu ordaintzeko bortxa-
tu behar nekean,
kontsolatzeko utzi bainauzu
buru ordaina lurrean.

Ez zaitut ahanzten ahal,
oi, Mattin maitea,
nigarrez hanpatua daukat
bihotza betea.
Penak zonbat pisatzen duen
ez da errex irestea;
frogatu ez duenak
hobe du ez pentsatzea.

Huntan utzi behar dut
nere artikulu gaia,
ez baitut segitzeko
lan huntan ideia.
Dutan eskolarekin artzeko
behar da izan kuraia;
irakurtu nahi duenak
beha kolpe bat entseia.

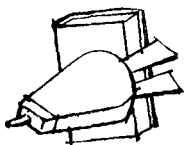
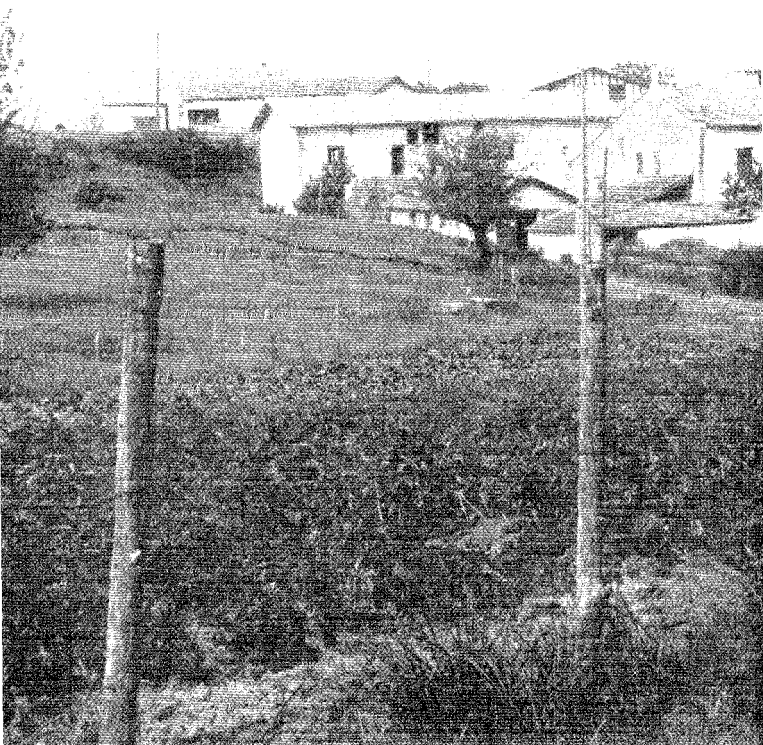
ORAINDAÑOKO LIBURUAK

1. *R. Artola*: Sagardoaren Graziya (*Aitua*).
2. *M. Soroa*: Gabon, Au ostatuba!, Anton Kaiku. (*Aitua*).
3. *F. Apalategi*: Euskal mutillak armetan, I. (*Aitua*).
4. *Pepe Artola*: Ustez laguna detan. (*Aitua*).
5. *P. M. Urruzuno*: Euskalerritik zerura. (*Aitua*).
6. *T. Alzaga*: Ramuntxo. (*Aitua*).
7. *R. Azkarate*: Galtzaundi. (*Aitua*).
8. *A. Apaolaza*: Patxiko Txerren. (*Aitua*).
9. *B. Iraola*: Oroitzak. (*Aitua*).
10. Errege eguneko bertso sayoa. (*Aitua*).
11. *P. Larzabal*: Bordaxuri. (*Aitua*).
12. *Bilintx*: Bertso ta lan guziak. (*Aitua*).
13. *M. Izeta*: Dirua galgarri. (*Aitua*).
14. *P. Larzabal*: Iru ziren. (*Aitua*).
15. Ezkontza galdutako bertsoak, I. (*Aitua*).
16. *A. M.ª Zabala*: Gabon gau bat. (*Aitua*).
17. *A. M.ª Zabala*: Malentxo alargun! (*Aitua*).
- 18-19. *A. Zavala*: Txirrita. (*Aitua*).
20. *F. Goñi*: Lurdesko gertaerak. (*Aitua*).
21. *P. Larzabal*: Herriko bozak. (*Aitua*).
22. Bertsolarien txapelketa (30-XII-1962). (*Aitua*).
23. Aizkolariak. (*Aitua*).
24. *F. Imaz*: Bertso guziak. (*Aitua*).
25. *A. P. Iturriaga*: Jolasak. (*Aitua*).
26. *A. M.ª Zabala*, *A. Larraitz*, *Mir*: Periyaren zalapartak. (*Aitua*).
27. Azpeitiko Premiyoaren bertsoak. (*Aitua*).
28. *B. A. Mogel*: Ipui onak. (*Aitua*).

29. *T. Alzaga*: Burruntziya. (*Aitua*).
30. *G. Anduaga*: Egunsentiko txoria. (*Aitua*).
31. *M. Soroa*: Baratzen. (*Aitua*).
32. *M. Elicegui, A. Zavala*: Pello Errotaren bizitza. (*Aitua*).
33. *M. Elizegui, A. Zavala*: Pello Errotak jarritako bertsoak. (*Aitua*).
34. *P. Larzabal*: Senpere-n gertatua. (*Aitua*).
- 35-36. *J. V. de Echagaray*: Festara. (*Aitua*).
37. *A. Cardaberaz*: Euskeraren berri onak. (*Aitua*).
38. *S. Salaverria*: Neronek tirako nizkin. (*Aitua*).
39. *Bertsolariak*: Amar urteko bertso-paperak. (*Aitua*).
- 40-41. *J. R. Zubillaga*: Lardasketa. (*Aitua*).
42. *Uztapide*: Noizbait. (*Aitua*).
43. Bertsolari-txapelketa (1-I-1965). (*Aitua*).
44. *P. Larzabal*: Hilla esposatu. (*Aitua*).
- 45-46. *J. M. Satrustegui*: Bordel bertsolaria. (*Aitua*).
47. *J. M. Urruzuno*: Iru ziri. (*Aitua*).
48. *P. Barrutia, Sor Luisa, X. Munibe*: Teatro zaarra. (*Aitua*).
- 49-50. *A. Zavala*: Pello Errotaren itzala. (*Aitua*).
51. *P. M. Urruzuno*: Ur-zale baten ipuiak. (*Aitua*).
- 52-53. *G. Anduaga*: Bertso-bilduma. (*Aitua*).
54. *A. Zavala*: Pernando Amezketarra bertsolaria. (*Aitua*).
55. *Basarri*: Laugarren txinpartak. (*Aitua*).
56. *A. Zavala*: Udarregi bertsolaria. (*Aitua*).
- 57-58. *C. Beobide*. Asis'ko Lorea. (*Aitua*).
59. *A. Zavala*: Axentxio Txanka bertsolaria. (*Aitua*).
60. *A. Zavala*: Errikotxia, Itxaspe ta beste zenbait bertsolari. (*Aitua*).
61. *A. Zavala*: Gaztelu bertsolaria. (*Aitua*).
62. *A. Zavala*: Zarautz'ko Zaldubi bertsolaria. (*Aitua*).
- 63-64. *A. Zavala*: Juan eta Pello Zabaleta bertsolariak. (*Aitua*).
65. *J. M. Satrustegui*: Luzaide'ko kantiak. (*Aitua*).
66. *A. Zavala*: Iru bertsolari. (*Aitua*).
67. Bertsolari-txapelketa (11-VI-1967). (*Aitua*).
- 68-69-70. *A. Zavala*: Alzo'ko Imaz bertsolaria.
- 71-72. *A. Iturriaga*: Ipuiak. (*Aitua*).
73. *A. Zavala*: Iru anai bertsolari. (*Aitua*).
- 74-75. *A. Zavala*: Erreterria'ko bertsolari zaarrak. (*Aitua*).
76. *A. Zavala*: Alza'ko bertsolari zaarrak. (*Aitua*).
- 77-78. *A. Zavala*: Paulo Yanzi ta bere lagunak bertsoak. (*Aitua*).

- 79-80-81. *A. Zavala*: Lexo bertsolaria.
82. *A. Zavala*: Juan María Zubizarreta bertsolaria. (*Aitua*).
83. *A. Zavala*: Motza, Zulaika eta Ugalde bertsolariak. (*Aitua*).
84. *M. Matxain*: Uste gabea. (*Aitua*).
85. *Xalbador*: Ezin bertzean. (*Aitua*).
- 86-87. *A. Zavala*: F. Iturzaeta bertsolaria.
- 88-89-90 *A. Zavala*: Xenpelar bertsolaria.
91. *A. Zavala*: Txapel bertsolaria. (*Aitua*).
92. *I. Alkain*. - *A. Zavala*: Alkain aita-emeak. (*Aitua*).
93. *A. Zavala*: Zubeltzu ta Saikola bertsolariak. (*Aitua*).
94. *A. Zavala*: Atano ta Estrada bertsolariak. (*Aitua*).
- 95-96. *A. Zavala*: Azkoitia'ko zenbait bertsolari.
97. *A. Zavala*: Bidasoa aldeko bost bertsolari. (*Aitua*).
- 98-99. *Inozentzio Olea*: Goierriko lorak.
100. *Manuel Lasarte*: Bertso-mordoxka. (*Aitua*).
- 101-102. *A. Zavala*: Txirritaren bertsoak. I. (*Aitua*).
- 103-104. *A. Zavala*: Txirritaren bertsoak. II. (*Aitua*).
105. *José Inazio Etxeberria*: Mendi gañetik. (*Aitua*).
106. *A. Zavala*: Pastor Izuela. - Ezkioko ta Segurako itxuak. (*Aitua*).
107. *A. Zavala*: Zepai bertsolaria: (*Aitua*).
108. *Mattin*: Ahal dena. (*Aitua*).
- 109-110. *P. Lafitte*: Mañex Etchamendy bertsolaria.
111. *Bertsolariak*: Xenpelar-aria, 1972. (*Aitua*).
112. *Basarri*: Sortu zaizkidanak. (*Aitua*).
113. *P. M. Urruzuno*: Sasiletrau baten ziria. (*Aitua*).
114. *A. Zavala*: Kaskazuri bertsolaria.
115. *A. Zavala*: Larraburu, Lexoti ta Balentin bertsolariak. (*Aitua*).
116. *A. Zavala*: Oiartzungo bost bertsolari. (*Aitua*).
- 117-118. *Balendin Enbeita*: Nere apurra.
119. *A. Zavala*: Oiartzungo beste lau bertsolari. (*Aitua*).
- 120-121-122. *A. Zavala*: Mendaro Txirristaka.
- 123-124-125. *A. Zavala*: Zapirain anaiak.
126. *A. Zavala*: Ustu ezin zan ganbara.
127. *M. Arozamena*: Nere aldia.
128. *A. Zavala*: Amodiozko penak bertso berrietan.
129. *A. Zavala*: Afrika'ko gerra (1859-1860).
130. *A. Zavala*: Patxi Erauskin bertsolaria (I).
131. *A. Zavala*: Patxi Erauskin bertsolaria (II).
132. *A. Zavala*: Patxi Erauskin bertsolaria (III).
133. *A. Zavala*: Arrantzaleen bizitza.

134. *J.M. Arrizabalo - A. Zavala*: Baso-mutillak.
135. *A. Zavala*: Jaioak bizi nai.
136. *A. Zavala*: Noe'ren ontzia.
- 137-138. *Ataño*: Txantxangorri kantaria.
139. *A. Zavala*: Soldaduzkako bertsoak.
140. *A. Zavala*: Nekazariak bai miseriak.
141. *Bertsolariak*: Bertsolari-Txapelketa Nagusia (Donostia, 1980-I-6).
142. *A. Zavala*: Txabolategi, Elkorro eta Leunda bertsolariak.
143. *J. J. Irazusta*: Nork bere bidea (I).
144. *J. J. Irazusta*: Nork bere bidea (II).
145. *J. J. Irazusta*: Nork bere bidea (III).
146. *A. Zavala*: Berridi eta Kuxkullu bertsolariak.
147. *Ataño*: Txori.
148. *I. Alkain, A. Zavala*: Gerrateko ibillerak (I).
149. *I. Alkain, A. Zavala*: Gerrateko ibillerak (II).
150. *I. Alkain, A. Zavala*: Gerrateko ibillerak (III).
151. *Mattin Treku*: Etxe xokotik kantari.
152. *Xalbador*: Herria gogoan.
153. *J. K. Zampirain, Ataño*: Zure Pasio Santua. Asis'ko San Frantziskoren bizitza.
154. *A. Zavala*: Jan-edanaren bertsoak (I).
155. *A. Zavala*: Jan-edanaren bertsoak (II).
156. *F. Artola, Bordari, R. Artola*: Aritz beraren adarrak.
157. *Elkar lanean*: Lexoti bertsolaria.
158. *Mari Treku*: Mattin, nere gizona.

AUSPOA
LIBURUTEGIA